

40407 III

DOBRODELNA KNJIŽNICA.

SKRB ZA SLEPCE.

LETO II.

1919.

ŠT. 3, 4.

Društvo Dobrodelnost

je otvorilo Dobrodelno pisarno v Ljubljani, Poljanska cesta 4 (Alojzišče). — Pisarna je odprta ob delavnikih od 8. do 12. in od 2. do 6. ure.

Društvo je zasnovano na podlagi krščanske ljubezni in ne dela pri izvrševanju svojih poslov nikakega razločka med pomoči potrebnimi.

Prosimo tudi, da seznanite društvo z vsemi, ki bi mogli in hoteli kaj darovati v te namene, da more še bolj izdatno podpirati siromašne — zlasti v tem času splošnega trpljenja.

Dobrodelna pisarna daje brezplačno vse potrebne informacije v dobrodelnih stvareh ter napravlja razne prošnje in pritožbe pomoči potrebnim.

V Dobrodelni pisarni lahko naročite »Dobrodelno knjižnico« (10 K celoletno) in glasilo »Dobrodelnosti«, list »Zlato Dobo« (6 K celoletno).

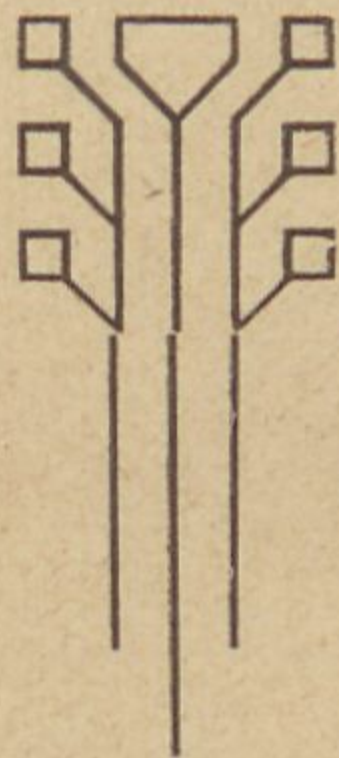
Udje, ki plačajo 10 K udnine na leto, dobivajo »Dobrodelno knjižnico« brezplačno. Podporni ud je, kdor društvu kaj daruje.

Skrb za slepce.

Sestavila

Minka Skabernè.

S 13 slikami.

Ljubljana 1919.

Izdalo Društvo »Dobrodelnost« v Ljubljani.

Natisnila Jugoslovanska tiskarna.

020

III M 40407 h

846710030

Predgovor.

Ta knjižica prinaša vsebino mojega predavanja od dne 1. marca 1918, ki se je vršilo v fizikalni dvorani ljubljanskega javnega učiteljišča. Referat sem nekoliko izpopolnila in preuredila tako, da se nanaša tudi na poročilo o realizaciji slovenske knjižnice za slepce — tako izredno važnem socijalnem delu slovenskega ženstva tekom svetovne vojne — in na potrebo ustanovitve in organizacije raznih slovenskih humanitarnih zavodov in društev v bodoči naši Jugoslaviji.

To svoje delo poklanjam vsem cenjenim članicam »Slovenskega odbora za invalide« in vsem požrtvovalnim slušateljicam tečaja za priučitev čitanja in pisanja po Braillovi metodi.

V Ljubljani, dne 28. oktobra 1918.

Minka Skabernè.

Skrb za slepce.

1. Vzgoja slepe dece v zavodih za slepce.

Dognano je, da slepi od rojstva in v rani mladosti oslepeli svojo bridko usodo laže prenašajo, nego oni, ki so pozneje izgubili dragoceni dar vida. Oni niso nikdar ali pa le prav malo časa imeli priliko uživati lepoto sveta, krasoto solnca, migljajočih zvezd na vedrem nebu, pestre barve po pisanih livadah in zelenih dobravah, v solncu se lesketajoče vode, vse krasote bujne narave.

Slepi otrok se že navadi v svoji prvi mladosti poostrenega razmišljanja. Njegov spomin, njegova domišljija in še posebej njegovi ostali čuti, sluh in tip, se razvijejo v mnogo slučajih do višje popolnosti. Slepi otrok skuša zaznavati z velikim zanimanjem vse, kar se godi v njegovi okolici. Ako mu je sreča mila, da pride v vešče roke človeka, ki se peča z vzgojo slepih otrok, je polagoma dana možnost, da postane tudi slepi otrok koristen član človeške družbe, da se tudi povspne do lastne eksistence.

Vzemimo, da je bil slepi otrok, ko je izpolnil 6. leto, sprejet v vzgajališče za slepe. Tam se je šolal 8 let in dosegel v splošnem cilj, ki ga dosežejo polnočutni otroci, ko dovrše ljudsko in meščansko šolo, izvzemši ono, kar mu ni moči priučiti si vsled slepote. Po svojem 14. letu se je v zavodu priučil obrti, ki ga je veselila in bila zanj primerna. Učna doba je trajala 3 do 4 leta. Po nadaljnjem dveletnem bivanju v zavodu je dosegel že stopnjo, ob kateri je dobil veljavno pomočniško spričevalo. Slepi roko-delec lahko izvaja svojo obrt v javni delarni kake proizvajalne zadruge za slepce, dostikrat tudi kot pomočnik pri mojstru, ki zaposluje drugače samo polnočutne delavce, in končno, če ima dovolj sredstev na razpolago, celo kot samostojen mojster v lastni delavnici.

Ako je imel dovolj posluha, se je morda izobrazil tudi v glasbi, ki je lepa zabava za slepca in dostikrat

vir njegovi nadaljnji preskrbi. Koliko slepcev si služi svoj kruh, zlasti v velikih mestih, z uglaševanjem glasovirjev ali pa s poučevanjem v raznih glasbenih strokah!

Statistika je leta 1910. pokazala, da je bilo takrat v Avstriji, naši prejšnji domovini, 19.244 slepcev. Izmed teh je bilo 3210 takih, ki so bili v starosti, primerni za vzgojo. Le v 844 slučajih so tisto leto izrabili ljudje priliko svoje uboge slepe otroke poslati v zavode, kjer se merodajni činitelji trudijo s pomočjo države in zasebnih dobrotnikov, preskrbeti slepcem potrebno samostojnost potom izobrazbe v raznih strokah. S tem jih obvarujejo škodljive brezposelnosti, ki je dostikrat vir vse duševne bede in srčnega gorja, ki navdaja odraslega, nedelavnega slepca.

Kranjska je imela 1910. leta 342 slepcev, med temi 57 otrok v približni starosti 6 let. Toda med 57timi ni bilo niti enega, ki bi bil takrat iskal izobrazbe v zavodu in od tam poti v življenje. Kaj je vzrok temu? Ali morda primanjkuje potrebnih sredstev za to? Ali so naši ljudje brezbrizni ali samo neinformirani o tem, da je pedagogika za slepstvo dandanes na zelo visoki stopnji? Apatija je le navidezna. Za kranjske oslepele otroke obstojajo razne ustanove, ilirska, Čižmanova in še druge večje. Uživanje teh ustanov je zvezano s pogojem, da se mora slepi otrok izobraževati v tujem zavodu, ker jih na Slovenskem še ni. Oddaljenost kraja, tujina, tuj jezik, zelo majhna možnost večkratnega obiskovanja in razne druge ovire privedejo prizadete starše do zaključka, da otroka rajši obdrže doma. Tako se je zgodilo v zadnjih časih večkrat. — Otrok, ki pa je bil odgojen tako daleč od doma in se učil le v tujem jeziku, se je odtujil domu in materinščini.

Kam z otrokom, ko poteko izobraževalna leta v zavodu, ko se njegovo znanje ne da vedno uporabiti na domačih tleh? Kako naj najde stik z lastnim narodom, ki ga je skoro izgubil v tujini?

To odtujevanje ne ugaja ljudem in prav to je čestokrat krivo, da se tako težko odločijo poslati otroka v oddaljeno šolo, ki bi mu bila po drugi strani tako zelo koristna. Ustanove ostanejo celo neporabljene. — Vse drugače bi to bilo, ako bi na Slovenskem obstojalo tako slovensko vzgajališče za oslepele otroke. Dežela Kranjska pa je naprtla vzgojo domače slepe dece drugim krovovinam!

Da se to ne bo več zgodilo, mora skrbeti slovenska javnost. Ako je sklad, ki se zbira v deželnih blagajnah za zgradbo zavoda slepih otrok, še premajhen, podpirajmo to zbirko z lastnimi sredstvi, da se skoro odpre slepi deci na domačih tleh šola in dom in s tem pripomore celokupnemu narodu slovenskemu do novega višjega kulturnega sredstva.

Razna volila, ki so za slepca sprejemljiva le s pogojem, da se vzgaja na tujem, bi se morda izpremenila in dala drugače obrniti. Slovenski narod naj si šteje v dolžnost, da v zvezi z merodajnimi činitelji hitro in uspešno reši zadevo slovenskih slepcev.

2. Kako naj je urejen zavod za slepce.

Zavod za slepo deco naj je strokovnjaški urejeno vzgajališče z internatom pod strokovnjaškim vodstvom in njegova šola podobna našim ljudskim in meščanskim šolam. Njen učni načrt naj preveva ideja šole-delavnice. »Bistvo šole-delavnice se tolmači sedaj izvečine kot zahteva in potreba šole, v kateri se učenci napotujejo do samostojnega duševnega in telesnega dela tako, da so vse njih vednosti in spretnosti ne po učitelju vlite in vsiljene, nego samo pod učiteljevim vodstvom z njih lastno močjo samotvorno in samostojno pridobljene.« (Primerjaj Viktor Bežeka knjigo »B. Vzgojeslovje«, 2. snopič, str. 274, kjer se on zopet sklicuje na Ant. Hergeta delo »Die wichtigsten Strömungen im pädagogischen Leben der Gegenwart«, Verlag A. Haase in Prag, stran 13. Z idejo preosnove ljudske šole v šolo-delavnico se je veliko pečal pedagog dr. Kerschensteiner v Monakovem. V mesečni reviji »Der Blindenfreund«, ki izhaja v mestu Düren na Nemškem, je za razmotrivanje učnih načrtov šol za slepe zelo priporočljiva in zanimiva razprava v Kerschensteinovi knjižici »Eine neue Schulorganisationsschrift in ihrer Bedeutung für die Blindenbildung«.)

Poleg raznih teoretičnih predmetov se ozira učni načrt moderne šole za slepe otroke tudi na praktično-tehnične. Uvedena so razna ročna dela, obdelovanje lesa, namreč mizarska in strugarska dela, obdelovanje kovin, posebno železa, oblikovanje z ilovico ali modelovanje in lepljenje. Teoretični pouk naj je vedno spojen s praktičnim

izvrševanjem in vežbanjem, ker le na ta način si more slepec pridobiti jasne predstave. Šola-delavnica privede tudi njega s samotvornim delom do samostojnosti. Ker tak pouk temeljito goji duševno delo, vzbudi v gojencu veselje za nadaljnjo samoizobrazbo, vpliva pa nanj tudi tako, da okrepi v njem nagon gibanja v toliki meri, da se priljubi tudi njemu ročno delo. Skrbna telesna vzgoja zavzema poleg temeljite duševne vzgoje važno mesto. Telovadba naj vzbuja veselje do gibanja, ki je predpogoj krepitvi in zdravemu razvoju telesa. Zelo veliko se pečajo z vežbanjem rok in prstov (Handgymnastik), da dosežejo zanje potrebno mišičavost in gibkost, ki podpira slepca pri obrtnem poslu in pouku. Veliko časa je odmerjenega orientacijskim vajam v zaprtih prostorih in na prostem. Nazorni pouk je uveden v prvih štirih šolskih letih kot predmet, nazornost pouka velja kot načelo na vseh učnih stopnjah. Poleg naštetih predmetov so za šolo za slepe zelo važne razne glasbene stroke.

Pri razmotrivanju učnega načrta strokovnjaški urejenega učnega zavoda za slepce se moramo ozirati razen onih, ki so slepi od rojstva ali pa oslepeli v prav rani mladosti, še na one, ki so pozneje oslepeli, in one, ki jim je opešal vid v toliki meri, da le še prav malo vidiijo. Pozneje oslepele je treba izobraziti tako, da se ozira pouk tudi na njihove skušnje in obzorje pred slepostjo. Izobraževanje onega, ki še malo vidi, je pa odvisno od tega, koliko vidi. Pouk je organiziran tako, da se deloma ravna po načrtu šole za slepe, deloma po onem za ljudske šole polnočutnih. To je vedno odvisno od posameznega slučaja. Zelo ugodno je za slepca, da mu nudi vzgojevališče po dovršitvi vsakdanje šole priliko, učiti se tudi zanj primerne obrti pod vodstvom mojstra strokovnjaka. Večerne ure so določene šolskemu pouku. Slepí vajenec ponavlja to, kar se je učil v vsakdanji šoli, poleg tega se uči tudi predmetov, ki so v načrtu naših obrtnih nadaljevalnic, kakor n. pr. blagoznanstva, knjigovodstva, obrtnega spisja i. t. d. Izobrazba v raznih za slepca primernih strokah obrtnega pouka naj je tako temeljita, da je slepec po dokončani izobrazbi zmožen popolnoma ali vsaj deloma skrbeti sam zase. Ta delavnica naj ima po splošnem obrtnem redu, kakor druge javne delavnice, pravico izdajati pomočniška spričevala.

Slepec si na podstavi tega spričevala, kakor hitro so dani tudi drugi pogoji za to, more otvoriti lastno delavnico in more celo zapustiti zavod, kjer je imel doslej tudi stanovanje in hrano. Akoravno bo imel marsikateri slepec srečo in našel samostojno eksistenco, jih bo še veliko med njimi, ki bodo v svoji prostosti naleteli na posebne nepremagljive ovire, dasi se bodo zelo trudili jih preprečiti. Taki slepci si bodo najrajši poiskali zavetja v posebnem skupnem domu, ki pa ni več vzgajališče, temveč oskrbovalnica z delavnico. Slepci delajo v skupni delavnici ter prejemajo poleg hrane in stanovanja za svoje delo gotovo število odstotkov dobička, ki ga nudi prodaja ročnih izdelkov. Za ceneno nabavo surovin in hitro razpečavanje izdelanega blaga poskrbi vodstvo skupnega doma.

Tretja važna naprava je zavetišče za bolne, onemogle, stare in delanezmožne slepce.

Vzgajališče za slepo deco, oskrbovališče z delavnico in zavetišče z domačimi, strokovno naobraženimi slovenskimi učitelji, mojstri in oskrbovalci, z domačimi zdravniki v Ljubljani, središču Slovenije, naj bo torej pribežališče v težkih urah za vse slovenske slepce.

Kolike koristi, kolike važnosti bi bil tak zavod ravno za sedanje žalostne čase, za one nesrečne slovenske rojake, katerim je kruta vojna vzela dragoceni dar vida.

Kolika beda, kakšno srčno gorje mori nesrečnika, ko se zavé v bolnici iz svojih bolečin in premišlja svojo žalostno usodo!

»Nikdar ne bom videl solnca, svojega doma, svojih preljubih staršev, svoje dobre žene in preljubih otrok,« — vzdihuje neštetokrat na dan, od solnčne luči pregnan v večno tmino.

Težki duševni boji mu ne dado spati, tihe, dolge prečute noči v srčni bolesti ga ženo v obup, strašna misel na samomor se porodi v njem! Cele tedne traja borba med obupom in resignacijo.

3. S čim naj pomaga javnost oslepelim vojakom?

Umevno je, da slepec v svoji veliki duševni razdvojenosti ne more jasno misliti na svojo prihodnost in dobrobit svoje rodbine. Največkrat ga ovirajo pri tem tudi telesne bolečine in slabosti, ki še izvirajo iz drugih vsa-

kovrstnih notranjih in vnanjih poškodb, pridobljenih na bojišču. V takem slučaju je plodonosno razmotrivanje o bodočnosti naravnost nemogoče.

Tu naj javnost poseže vmes! Vojnopomožna društva, v zvezi z merodajnimi javnimi činitelji, in mi vsi drugi naj si šteujemo v sveto dolžnost pomagati najbednejšim žrtvam svetovne vojne! Privatno delovanje nima namena odvzeti javnosti njenih dolžnosti, ki pa ne morejo biti tako velike, da bi popolnoma zadostovale vsem ciljem posamezniku!

Država pripoznava do sedaj pokojnino poškodovancu, ako ga je spoznala posebna, za to določena komisija za delo popolnoma nesposobnega ali pa, da se je delazmožnost znižala na 20⁰/₀ njegovega prejšnjega delovanja. Pokojnina je zelo majhna in je za posamezne šarže različna:

prostak	dobi	6 K	na	mesec
poddesetnik	»	8	»	»
desetnik	»	10	»	»
četovodja	»	12	»	»
narednik	»	14	»	»

Postava pripoznava invalidu brez razločka v činu še posebno ranjeniško doklado mesečnih 24 K, če je mož oslepel na obeh očesih, oziroma če mu je vid tako opešal, da razločuje samo svetlobo in temo. Ako je bil ponesrečeni vojak odlikovan z zlato kolajno, tedaj mu pripade mesečno še 30 K.

Kdor je v vojaški službi oslepel in je navezan vsled svoje hibe na nadzorstvo in pomoč tujih oseb, ima pravico uživati oskrbo v invalidnici! Tam ima stanovanje in hrano, dobiva obleko, mezdo, odmerjeno po svoji zadnji pravi šarži, in ranjeniško doklado.

To je druga vrsta dosedanje državne oskrbe, ki je v gmotnem oziru gotovo priporočljiva, pač pa ne v moralnem oziru, ker podpira brezposelnost, ki je dostikrat vir duševne in srčne propalosti in bede!

Moderna oskrba za slepce ima višji cilj: vzgojiti slepca za delo!

Nastopiti mora od naše strani ona oskrba, ki jo нареkuje sočutje vsakemu pošteno čutečemu človeku.

Slepca je treba prepričati, da more tudi kot slepec živeti. Pri tem seveda ne smemo postopati vedno enako,

temveč se moramo ozirati na njegovo individualnost, na njegove duševne zmožnosti, rodno pripravnost, na njegov prejšnji poklic. Glavni smoter oskrbe je misel, pripraviti oslepelega vojnika na stopnjo samostojnosti delazmožnega koristnega člana človeške družbe. Društvo »Dobrodelnost« v Ljubljani, v zvezi s »Slovenskim odborom za invalide«, si je nadelo nalogo ustvariti eksistenco invalidom, slovenskim fantom, v moralnem in tudi v materijalnem oziru. To nalogo uspešno izpeljati bo pa mogoče le tedaj, ako jih bo podpirala javnost.

V bivšem avstrijskem ministrstvu notranjih del se je bil ustanovil vojnopomožni urad za zbiranje sklada v prid oslepelim vojnikom vse monarhije. Na Dunaju je bilo ustanovljeno društvo »Kriegsblindenheimstätten«, ki je v vednem stiku z vojnopomožnim uradom v ministrstvu notranjih del. Glavni smoter tega društva je, preskrbeti lastne domove slepcem, katerim njihovo duševno in telesno stanje dopušča zapustiti zavod za slepce. Pred kratkim je bil kupljen po prizadevanju drž. poslanca dr. Vrstovška in inženirja Höflerja v Gradcu, ki za štajerske invalide nakupuje posestva, prvi dom za enega izmed slovenskih slepcev v Gradcu, Franca Šošterja; posestvece leži v Št. Petru v Sav. dolini.

Skrbimo tudi mi za naše slovenske fante, postavimo jim domovja, zbirajmo svote za nakup hišic in posestev, ker pomoč iz sedaj navedenih virov ne bo zadostovala za toliko invalidov ali pa bo popolnoma izostala. Zlasti vojni dobiček naj bi pripadel v izdatni meri vojnim invalidom!

Slepca prepričati o tem, da bo tudi on še enkrat zmožen za delo, je težavna stvar. Marsikateri izmed njih, ki je bil poprej zelo delaven človek, si ne more predstavljati, da bo mogel še kdaj napraviti kaj koristnega. Drugi zopet je popolnoma opustil misel na delo, njegova zamozavest je v duševni bolesti toliko trpela, da se zanaša le na milosrčnost drugih ljudi, oprijeti se hoče beraške palice!

Javnost naj skrbi za to, da se vojak iz bolnišnice ne povrne takoj domov! Slepce naj pride v zavod, kjer se pečajo strokovnjaki tudi s pozneje oslepelim ter jih pripravljajo na njihov stari ali pa novi poklic.

S težkim srcem zapusté bolnico ter se podajo v tuj zavod za slepce, od katerega pričakujejo le novih težav in novega trpljenja.

4. Izobraževanje oslepelega vojaka v zavodu za slepce.

Nastopni del predavanja je bil pojasnjevan s slikami, ki jih je projiciral gospod Josip Verbič, profesor na tukajšnjem javnem učiteljišču. Nekatero izmed njih so tudi pribčene v tej knjižici. Kak žalosten prizor nam nudi vstopanje slepega vojaka v zavod! Kako težko in boječe stopa po stopnicah, oprt na strežnika in strežnico, v mislih, da je izgubil popolnoma svojo samostojnost. Ako srečen slučaj hoče, da kdo ogovori nanovo vstopivšega v materinščini, se mu razjasni lice in kmalu je prebit led, prevzame ga čut zaupanja! Odveže se mu jezik, govori o svojih doživljajih, celo o svojih domačih. Čudi se živahnemu vrvenju okrog sebe. Ne more verjeti, da so vsi drugi, ki se tako živahno kretajo, tudi slepci! Njegov pogum raste in kmalu se začneja zanimati za svojo novo okolico. Začne se prve vaje za orientacijo. Svoje prve korake v hiši napravi le v spremstvu veščakov. Ko pa čuje, da si njegovi tovariši upajo hoditi sami brez voditelja, se ojači tudi on in poskuša sam spoznati svojo okolico. — Polagoma postane vedno bolj samostojen in končno vodi sam nanovo prišlega tovariša ali pa celo vidca, ki prvič pride v veliko poslopje.

Oslepeli vojniki, ki se že dalj časa izobrazujejo, se ob gotovih urah odpravljajo na svoje delo. — Tudi nanovo vstopivši bi šel rad ž njimi, zbudi se mu želja po delu. To je velik trenutek, za njegovo prihodnje življenje prevelike važnosti. Učitelji-mojstri, ki zastopajo razne obrtniške stroke v zavodu, ga skušajo sedaj zanimati za to ali ono stroko, ki bi tudi njemu, oslepelemu človeku, donašala dovolj posla in tudi nekaj poštenega zaslužka. Zelo pripravna obrt je pletenje navadnih košev, košaric in tudi finejšega pletenega blaga. Prav tako primerno delo je pletenje stolov. Slepci postanejo tudi lahko prav imenitni krtačarji, vrvarji in tkalci. Ako nalete učitelji na fanta, ki ima veselje do glasbe in dober posluh, primerno ročno spretnost in tudi že nekaj znanja v igranju na glasovirju od poprej, ga skušajo izobraziti za uglaševalca glasovirjev. Ako se naposled odloči za ta poklic, se mora še nadalje vežbati v igranju na glasovir. Izobraževanje

v raznih glasbenih strokah gojé pri pozneje oslepelih le tedaj, če je posluh posebno dober in ako je bila predizobrazba v tem pogledu že na primerno visoki stopnji. Glasbo gojijo sicer le za kratek čas. Naši fantje posebno radi igrajo na harmoniko.

Slepci, ki imajo še svoje domače, bodo z njihovo pomočjo, če ne popolnoma, pa vsaj deloma izvajali svoj prejšnji poklic. Zanimivo je, s kakim veseljem se lotijo kmetovanja, kakor hitro so premagane prve težave. Dela v vinogradu jim tudi niso pretežka. Oslepeli vrtnar se prav lahko priuči zopet najnavadnejšim poslom, ki jih zahteva ta poklic. Kako živahno in ponosno je pripovedoval oslepel vojak o svojem kmetovanju na domu, ko se je vrnil z dopusta! Kako so se mu čudili njegovi sosedje doma, ker se je znal tako samostojno gibati v hiši in njeni okolici, da je celo opravljal poljska dela! Samostojnost si je pridobil v zavodu. Nešteti izleti v okolico in vaje v gibanju na prostem so donesle obilo uspeha. Spremljevalci jih tudi niso vodili, dasi so nadzorovali vsako stopinjo. — Poleg resnega dela v zavodu je tudi skrbjeno za marsikatero razvedrilo. Družabni večeri z godbo in petjem ter razna predavanja se večkrat prirejajo. Čitanje časopisov je tudi na dnevnem redu. Kako hvaležni so vsakomur, ki jim pride čitat! Marsikatera živahna debata se razvije ob takih prilikah. Ako pride pismo iz domovine, takoj se mora prečitati; učitelj pride na pomoč in napiše tudi odgovor.

Čitanje je za slepca najlepša zabava. Da jim pa ni treba biti vedno odvisnim od nas, zato je dobro skrbjeno.

Naučiti se čitanja in pisanja, prirejenega nalašč za slepce, je ena izmed najvažnejših točk v izobrazbi slepca.

Pouk se vrši v skupinah. Tu ne kaže družiti preveč učencev, ker se mora učitelj pečati bolj s poedincem. Ozirati se morajo učitelji na različne stopnje izobrazbe ter razdeliti učence po skupinah, ki odgovarjajo posameznim stopnjam izobrazbe.

a) Pisanje na tablici za pozneje oslepele.

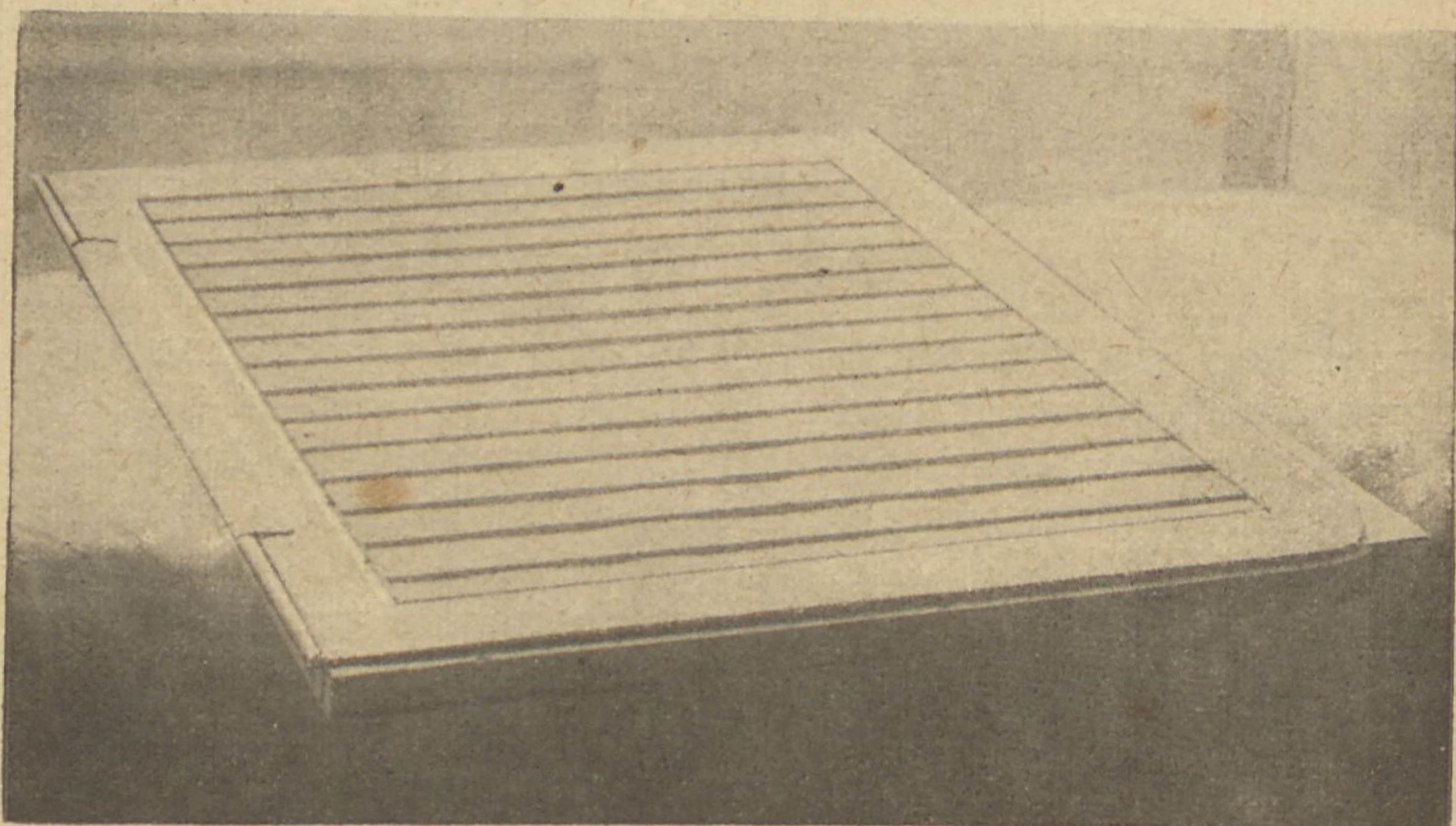
Najprvo dobe tablico za pozneje oslepele. Izvrstno jim služi za uporabo njihove navadne pisave, ki jo znajo od poprej. Tablica je prirejena tako, da pride list med dve plošči. Spodnja je lesena ter služi za podlago, zgornja je

pločevinasta, z enako širokimi zarezi in enakimi presledki. Na tako pripravljene vrste piše slepec s svinčnikom le tedaj, ako hoče v navadni pisavi občevati s človekom, ki vidi. Sam pa take pisave ne more čitati, ker je ne more otipati. (Gl. sl. 1. in 2.)

Naučiti se mora tedaj slepec one pisave, ki jo more čitati sam.

b) Pisava za slepce, ki jo morejo čitati tudi sami.

Knjige, moralno in duševno bodrilo, vir zabave in vede, so prirejene v taki pisavi. Tu ne gre več za zna-

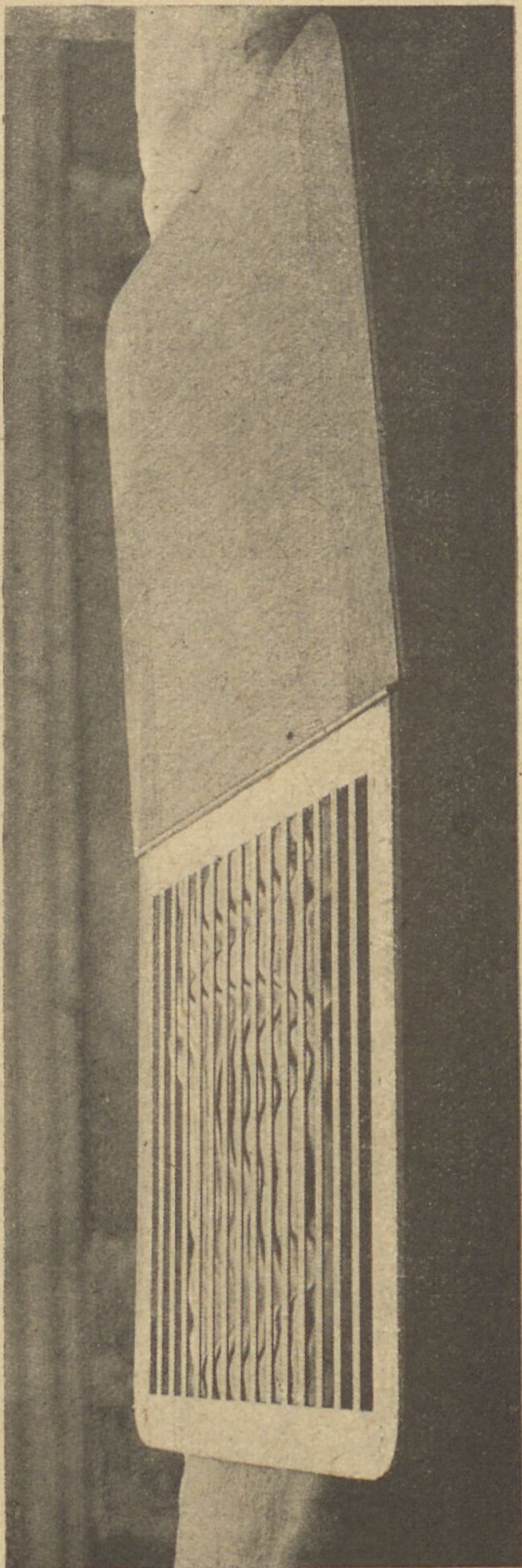
Sl. 1. Tablica, ki se je poslužujejo pozneje oslepeli pri pisanju z navadnimi črkami ob občevanju z vidci.

menja, ki jih čitamo mi, polnočutni, temveč za črke, sestavljene iz vzbočenih pik, ki se dadó otipati.

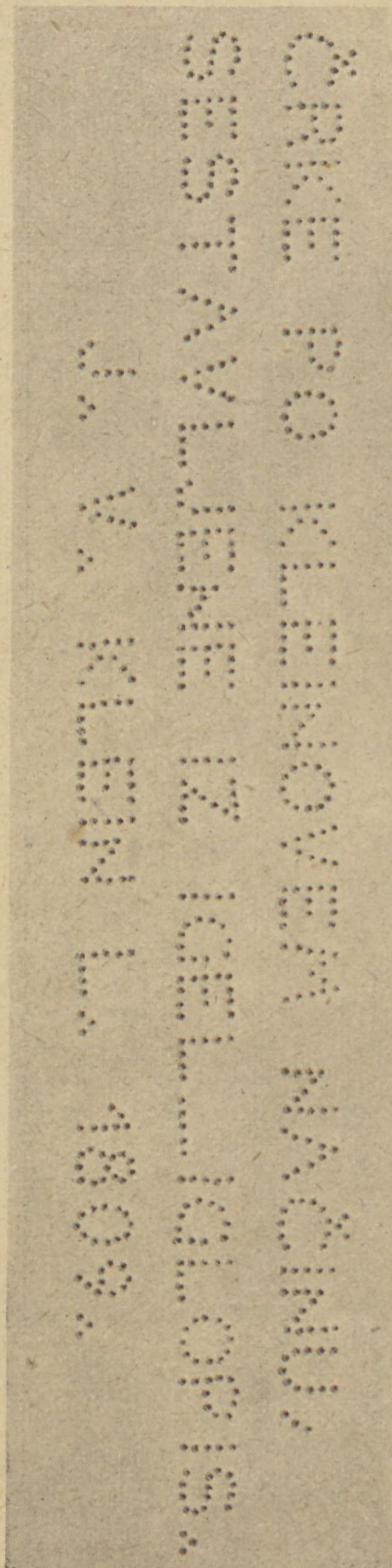
Več ko 300 let so se učenjaki, slepci in vidci, trudili z iznajdbami raznih priprav, s katerimi bi bilo mogoče slepcu čitati in pisati brez tuje pomoči. Prvi poskusi segajo v 16. stoletje. Do splošno rabljive pisave so prišli šele začetkom 19. stoletja. Popolnoma naravno je, da se je pisava za slepce razvila iz one, ki so jo rabili vidci. Uve-

ljavilo se je že obče mnenje, da se pisava za slepce po obliki črk ne sme razlikovati od one, ki jo pišejo vidci. Nastala bi med slepci in vidci prevelika razlika. Oblike prvih pridvižnih črk so bile popolnoma enake oblikam črk naše latinske abecede. Za oblikovanje črk so rabili pisalo iz kovine, podobno nepreklanemu peresu. Francoz Valentin Haüy, ustanovitelj pariškega zavoda za slepe, je priredil v pridvižni pisavi velike in male črke takrat rabljive kurzivne pisave. — Vzporodno s pisavo se je tudi razvijal knjigotisk. Haüy je slepcem priučitev čitanja olajšal toliko, da so bile pisane črke enake tiskanim. Njegova prva knjiga v pridvižnem tisku je izšla 1786. leta. Skazalo se je pa prav kmalu, da se mnogo slepcev ni moglo priučiti pisanju in čitanju.

Tudi J. Viljem Klein, ravnatelj dunajskega zavoda, je uporabljal za čitanje in pisanje pridvižne pisave črke kurzivne abecede. Opustil pa je marsikatero črto pri črkah, da so postale bolj enostavne. Leta 1809. je izumil Klein pisavo, ki ohranjuje obliko črk »Antiqua«-pisave. To je nekak tiskopis. Slepci sestavljajo črke v besede in stavke, kakor delajo to črkostavci. Črke so sestavljene iz brušenih igel, zato nadevamo pisavi ime iglopis. Ta črko-

Sl. 2. Ista tablica odprta.

pis ima to prednost, da ga lahko čita vsak slepec z občutljivimi prsti in videc. Slika št. 3. nam kaže poskus s tako pisavo. (Gl. sl. 3.)

Na 4. sliki je videti pripravo za pisanje po Kleinovem načinu. (Gl. sl. 4.)

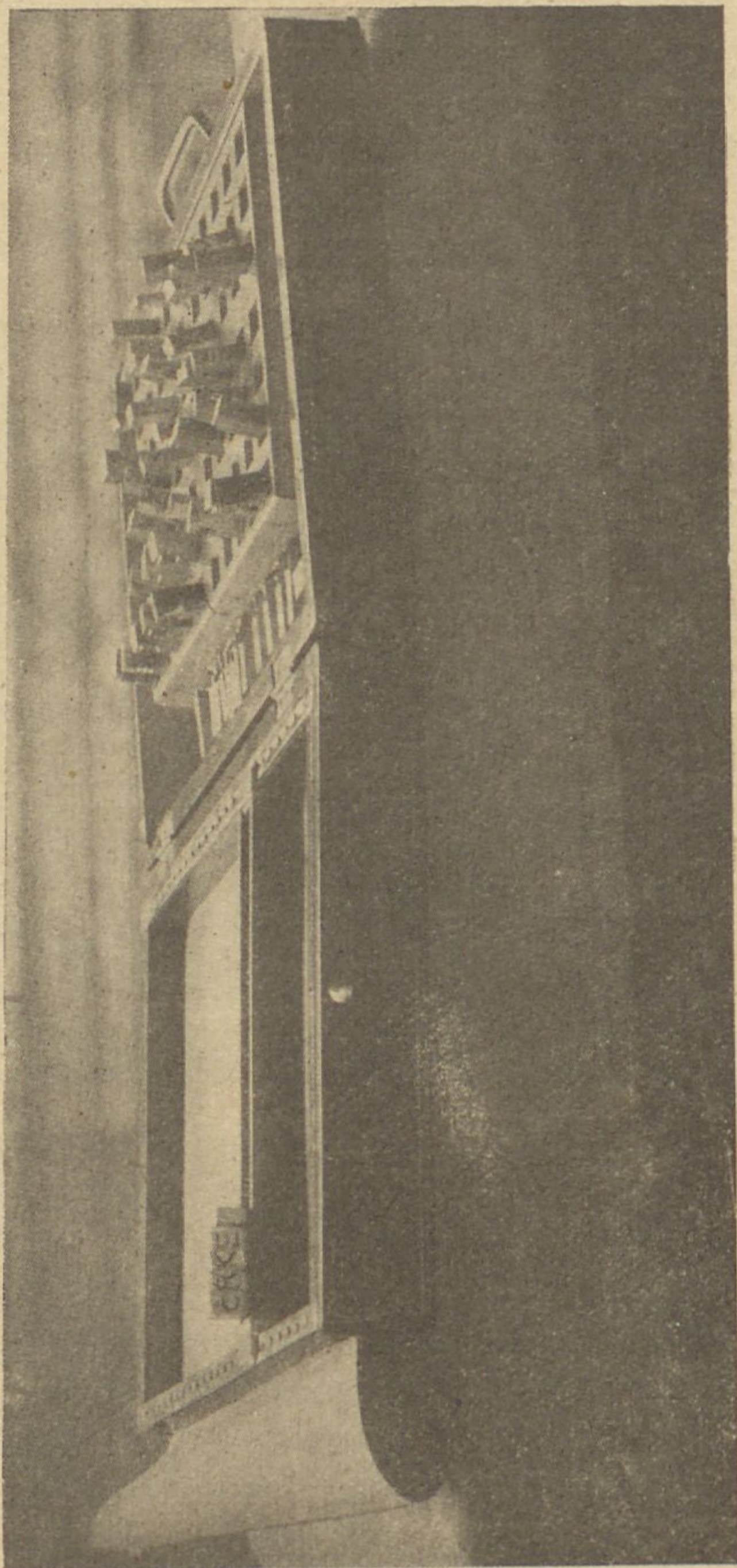
Na desni strani ima slepec pred seboj predalnik s črkami, ki so urejene po alfabetu. Urejene so tudi številke in ločila. Na levi strani je lesena, s klobučevino ali flanelo prevlečena plošča, na katero pritrdi slepec papir z okvirom in prečnim ravnilom. Slednje se lahko pretika od spodaj navzgor v luknjice, ki so ob obeh straneh okvira. Najprej pritrdi slepec prečno ravnilo spodaj in postavlja črke od leve na desno. Prvo črko postavi z desnico, jo prime potem z levico in jo odtisne z desnim palcem. Poleg prve vtisnjene črke postavi drugo in jo odtisne po prejšnjem načinu. Polagoma sestavi vso besedo, za njo postavi presledek, to je količek, ki nima črke, ter loči po njem eno besedo od druge. Ko je vrsta napisana, prestavi prečno ravnilo za eno luknjico ob strani. Drugo vrsto piše zopet od leve na desno, in tako dalje, da končno neha zgoraj. Tako natisnjeni list potem sname in obrne, sedaj ga lahko čita tipaje.

5. slika nam kaže posamezni črki Č in M, dva količka

prizmatične oblike. Na spodnji osnovnici je iglasta črka; da je ni treba otipavati slepcu, ima količek na zgornjem sprednjem koncu še izbočeno črko. (Gl. sl. 5.)

Kleinova pisava se je ohranila do današnjega dne. Uporabljajo jo slepci zelo radi pri pismenem občevanju z vidci.

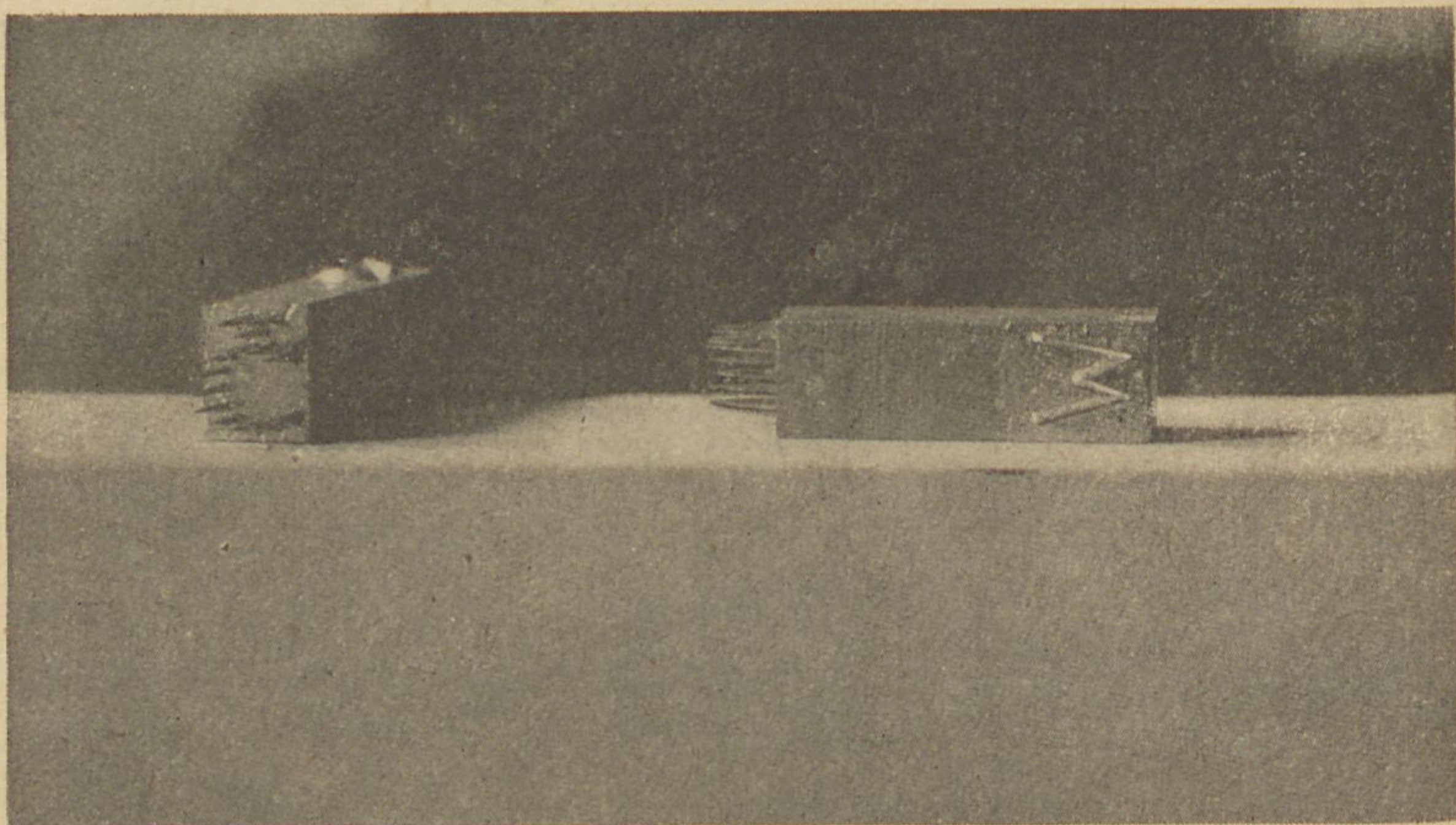
Temelj današnji obče priznani pridvižni pisavi je postavil v začetku 19. stoletja Francoz Barbier, ki se je veliko pečal s telegrafijo. Bil je zelo dober človek; reveži, pohabljeni in slepci so mu bili posebno pri srcu. Izumil je najprvo abecedo za slepce; črke so bile podobne znamenjem Morsejeve pisave. Vprašanje primerne pisave za slepce ga je tolikanj zanimalo, da je proučil razne pisave. Prišel je do sklepa, da je vzbočena pika dosti prikladnejša za otipavanje, nego vzbočena črta. To njegovo naziranje je pozneje prodrlo v obče. Sestavil je sonografično abecedo, znamenja za glasove, oziral se ni na pravopis, temveč se oziral popolnoma na fonetiko. Za posamezne glasove je različno uvrščeval po šest pik v dveh navpičnih vrstah.

Sl. 4. Aparat za Kleinov iglopis.

Največ zanimanja je vzbudila ta pisava v slepcih samih. Imenovali so jo »pisavo noči« (écriture nocturne). L. 1821. so uvedli Barbierjevo pisavo v šolo za slepe.

Slepec Louis Braille, 16 letni gojenec v pariškem zavodu za slepe, je Barbierjeve poskuse s pridvižnimi pikami do l. 1825. preuredil v enostavno pisavo, ki je slepim zelo prijala in se ohranila še do danes. Braille se pri pisavi ni oziral samo na fonetiko, temveč tudi na pravopis, ki je v francoščini posebno težak. Barbierjev način je učenca zelo oviral pri študijah. Barbierjevemu pismu je nedostajalo znamenj za ločila, številke in not v glasbi. Braille je

Sl. 5. Črki Č in M od spodaj, oziroma od strani.

spopolnil pisavo tako, da se je dala uporabljati za ločila, številke in zaznamovanje not.

Osnova Braillovi pisavi je skupina 6. pik, ki so razvrščene v dveh navpičnih vrstah po tri, ali pa v treh vodoravnih vrstah po dve piki. Ako te pike označimo s števiki, tedaj so na levi strani 1., 2. in 3. pika, na desni pa 4., 5. in 6. pika. Vodoravne vrste imajo potem

1., 4. piko	●	●
2., 5. »	●	●
3., 6. »	●	●

Temeljni obrazec.

Znamenja je dobil tako, da je te pike na različen način po 1, 2, 3 največkrat po 4 ali 5 razvrstil na eno, oziroma dve ali tri vodoravne vrstice navedenega obrazca. Glej nastopno sliko slovenske in nemške abecede po Braillo-
vem načinu! (Gl. sl. 6.)

Braillov črkopis ima za osnovo 10 znamenj. To so črke od A do J. Pazi sedaj na nemško abecedo! Razvrstitve črk na male in velike ne vpoštevava. Prvih 10 črk zavzema v obrazcu s pikami prvi dve vodoravni vrsti. S tem, da je priklopil 3. piko prejšnjim črkam, so nastale črke od K do T.

Osnovna znamenja A do E in pa I in J, s 3. in 6. piko združena, so črke N, V, Y, Z, Sz, St.

Ako spravimo 6. piko v zvezo s črkami od A do E, H do J, nastanejo znamenja za nemške dvoglasnike Au, Eu, Ei in Ch, Sch, Ū, Ŏ in W.

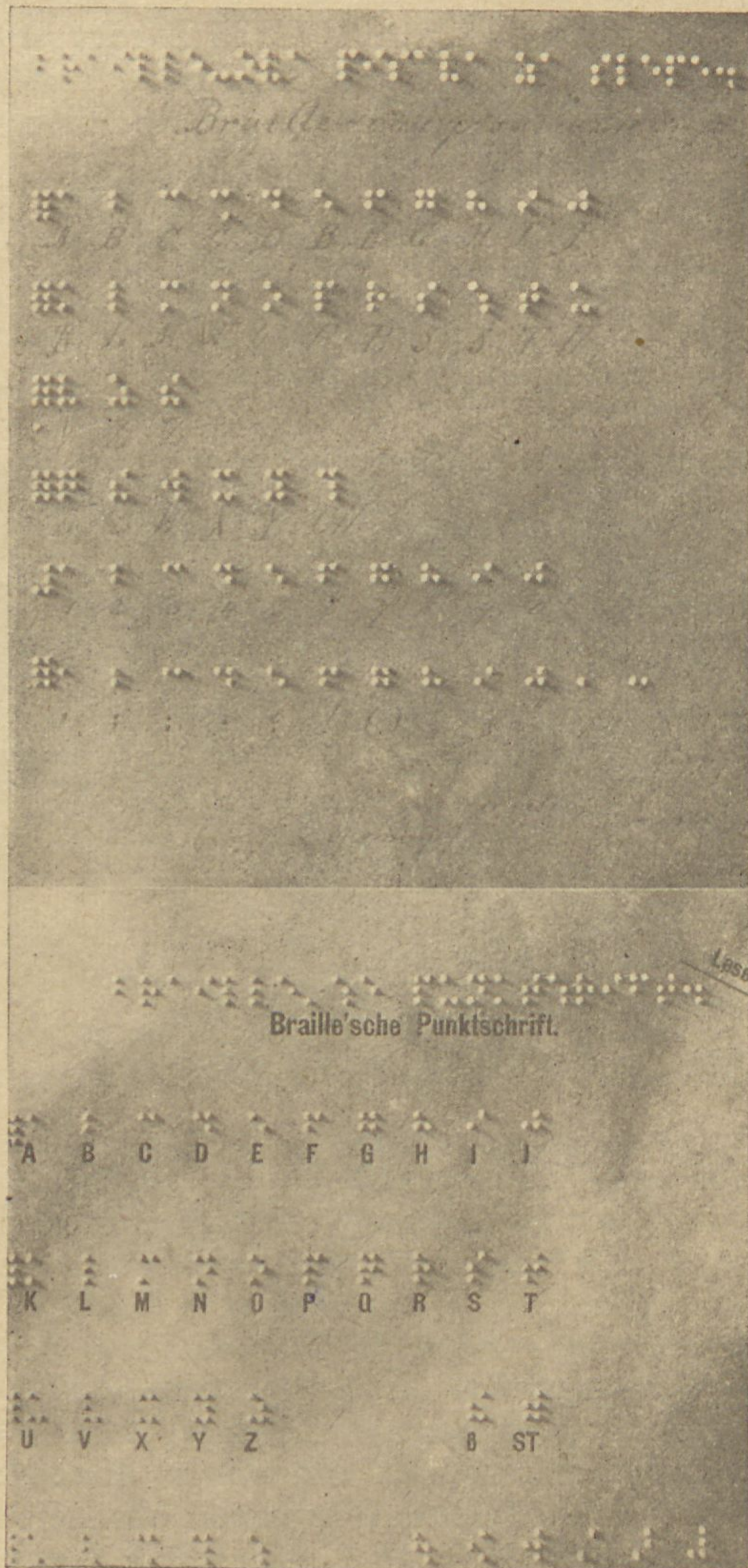
Razen tega prideta še vpoštev znamenji za preglas \ddot{A} in $\ddot{A}u$.

Za številke 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 in 0 je uporabljal Braille prvih 10 osnovnih znamenj od A do J. Da pa jih razločujemo od prvih 10 črk, stoji pred vsako številko, če nastopi posamezno, posebno znamenje, ki obsega 3., 4. 5. in 6. piko.

Ako hočemo n. pr. izraziti število 36, tedaj napišemo najprvo poprej omenjeni znak, potem zaporedoma obe številki 3 in 6. Ta znak postavimo pri napisovanju števil le enkrat, in sicer, preden nastopi prva številka. Osnovna znamenja, postavljena na 2. in 3. vodoravno vrsto osnovnega obrazca, so naša ločila.

Ta abeceda je pristno francoska, z nekaterimi dodatki za nemško pisavo. Za slovensko abecedo (glej 4. sliko!) so uporabljeni temeljni francoski obrazci; dodajamo le še znamenja za Ž in Č; za Š uporabljamo nemški znak, ki je sonografičnega značaja. — Razumevanje te pisave ni težko, pač pa odpove slepcu včasih spomin, zlasti pri rabi znakov, ki nastopijo simetrično, n. pr. s in š. Zamenjavanje je tu neizogibno.

Sl. 6. Slovenska in nemška abeceda po Brailloovem načinu.
 (Slika je posneta po abecedni prilogi, ki jo izdaja tiskarna dunajskega
 zavoda.)

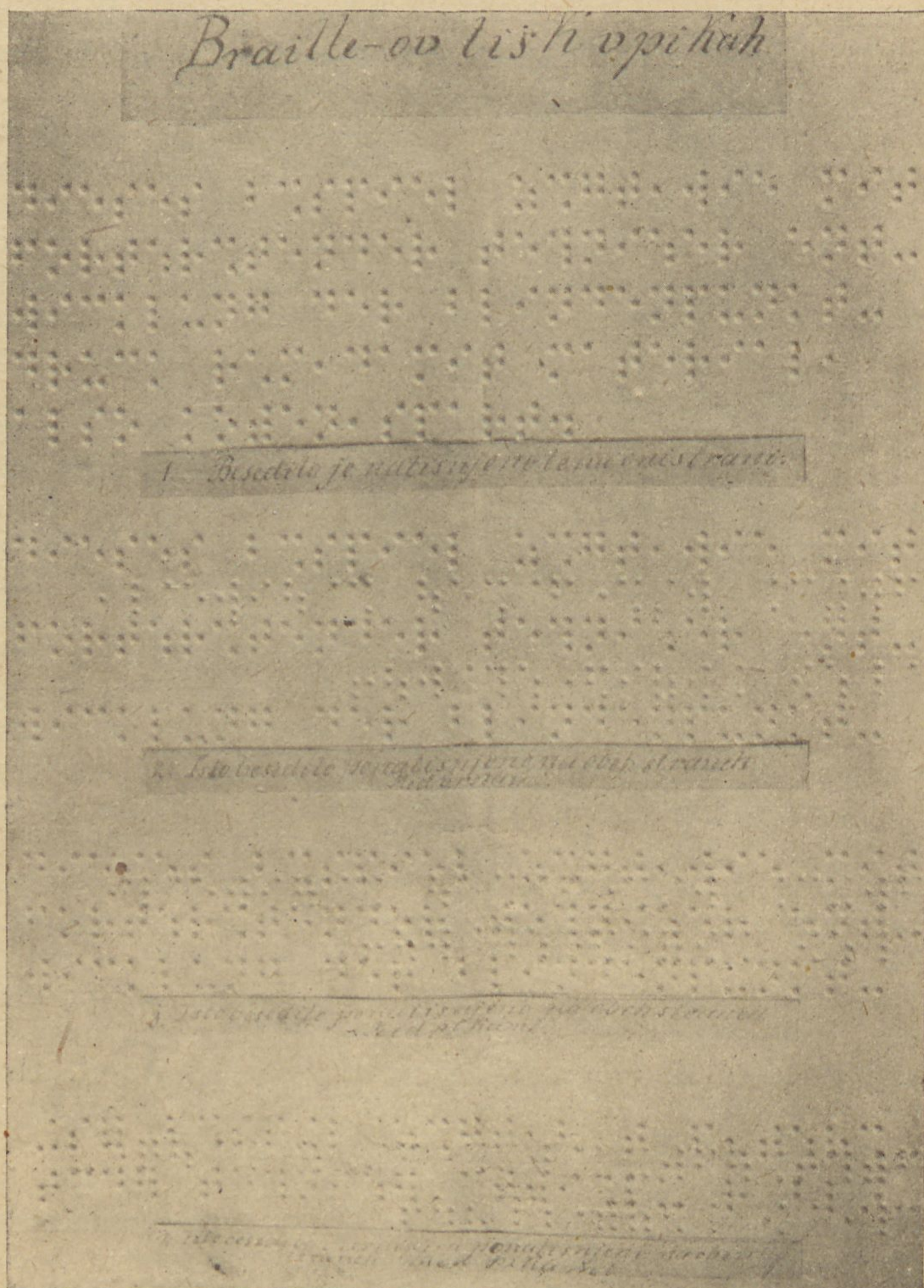
Ta pisava se je uvedla v vse šole za slepce. Temeljna znamenja so prevzeli tudi drugi, tako je postala Braillova pisava mednarodna. Skupnim znakom so pridejali še one, ki jih zahteva posebej vsak posamezen jezik.

Po Braillovi iznajdbi so nastala med pedagogi za slepce razna naziranja o rabi obče veljavne pisave. Ena struja se je vnemala za črke, ki so bile sestavljene iz črt. (Naša latinica.) Druga struja pa je zastopala mnenje, da so pike bolj pripravne za otipavanje. Zmagala je slednja, prodrlo je načelo, da se slepci ne uče čitanja in pisanja kakor vidci, nego da uporabljajo črkopis s pikami, n. pr. Braillov tiskopis.

Na zahtevo superintendenta Waita, predstojnika zavoda za slepce v New-Yorku, so se statistično zabeleževali uspehi v čitanju na 7 zavodih. Skazalo se je, da se je naučilo čitanja pisav s črkami, sestavljenimi iz ravnih in obočenih črt, izmed 664 gojencev le 34⁰/₀. Čitanje pisav s pridvižnimi pikami je doneslo dokaj lepše uspehe. Statistika je zaznamovala uspeh med istimi gojenci s 95⁰/₀. Superintendent Wait je bil mnenja, da je za slepca samega bolj važno, da se res nauči čitati, nego to, da se postavi z vidcem na enako stopnjo v tem, da bi čital in pisal črke, sestavljene iz črt, pa bi se potem vendarle ne naučil tega. Število onih, ki so bili Waitovega mnenja, je vedno bolj raslo, zato je tudi kmalu zavzemala pisava s pikami prvo mesto. Braillov črkopis v pikah ima to prednost, da rabi manj prostora, nego druge pisave. Pisati in tiskati se ne da samo na eni strani lista, temveč na obeh. Vrste druge strani so med vrstami prve strani, besedilo druge strani celo med pikami obrazcev prve strani. Prav imenitna iznajdba je tudi uporaba Braillovega črkopisa za tesnopis, ki se proizvaja tudi na obeh straneh.

Slika 7. nam kaže Braillov črkotisk v pikah. Isto besedilo je natisnjeno: 1. na eni strani, 2. na obeh straneh med vrstami, 3. na obeh straneh med pikami obrazcev, in 4. v tesnopisu med pikami obrazcev na obeh straneh. Primerjaj obseg, ki ga zavzemajo posamezni načini! (Gl. sl. 7.)

Slepce se mora najprvo naučiti čitanja. Pozneje oslepelemu dela čitanje velike težave, kajti njegovi prsti se niso vzgojili od vsega začetka za ta posel. Naši slovenski slepi vojaki, večinoma obrtniki in kmetovalci po svojem prejšnjem poklicu, s svojimi žuljavimi rokami ne morejo

Sl. 7. Braillov tisk v pikah.

Isto besedilo prirejeno na štiri načine.

(Posneto po prilogi »Blindenschrift und Blindendruck«, zaloga c. kr. zavoda za slepce na Dunaju.)

toliko opraviti kakor oni, ki so v rani mladosti oslepeli in imajo nalašč za čitanje po raznih vajah izšolane prste. Koničasti prsti so posebno občutljivi za tipanje. Mladi slepec-invalid Anton Pleško, doma iz Kozarij pri Dobrovi, par mesecev ni občutil pik in razločeval znamenj, celo temeljnega obrazca ne, to je šest pik, porazdeljenih na treh vodoravnih vrstah. Kljub temu, da niso bili njegovi prsti vsled prestanih težav na bojišču posebno pripravni za čitanje, se je naučil čitanja naposled popolnoma, in danes obvlada celo tesnopis. Priden in inteligenten slepec se priuči čitanju v kakih petih tednih, če nima preveč okornih prstov in so ti na konicah dovolj občutljivi za otipavanje. Vročina in pot zelo ovirata občutljivost. Mraz pa prav posebno škoduje prstom, ki jih rabi pri čitanju z otipavanjem, prav toliko kakor škoduje vidcu tema pri čitanju. Slepec čita izvečine s kazalcema, pa tudi z ostalimi prsti, ki nadzorujejo kazalec pri čitanju; leva roka sledi desni in vodi desno roko pri iskanju nove vrste. Slepci čitajo sedé, stojé, celo med hojo, pa tudi v postelji. Uporabljajo tudi lahko eno samo roko pri čitanju. Milo se mi je storilo, ko sem v Gradcu nadzorovala pri čitanju slepega četovodjo, ki je imel pohabljeni roki. Manjkalo mu je več prstov na obeh rokah in čital je le z enim prstom.

Čitanja se nauči skoro vsak. Blaga sestra usmiljenka Klara Vrhunc, domačinka, učiteljica naših ubogih slovenskih fantov, je žela krasne uspehe v tem pogledu. Pripravila je celo analfabete do čitanja pisave za slepe.

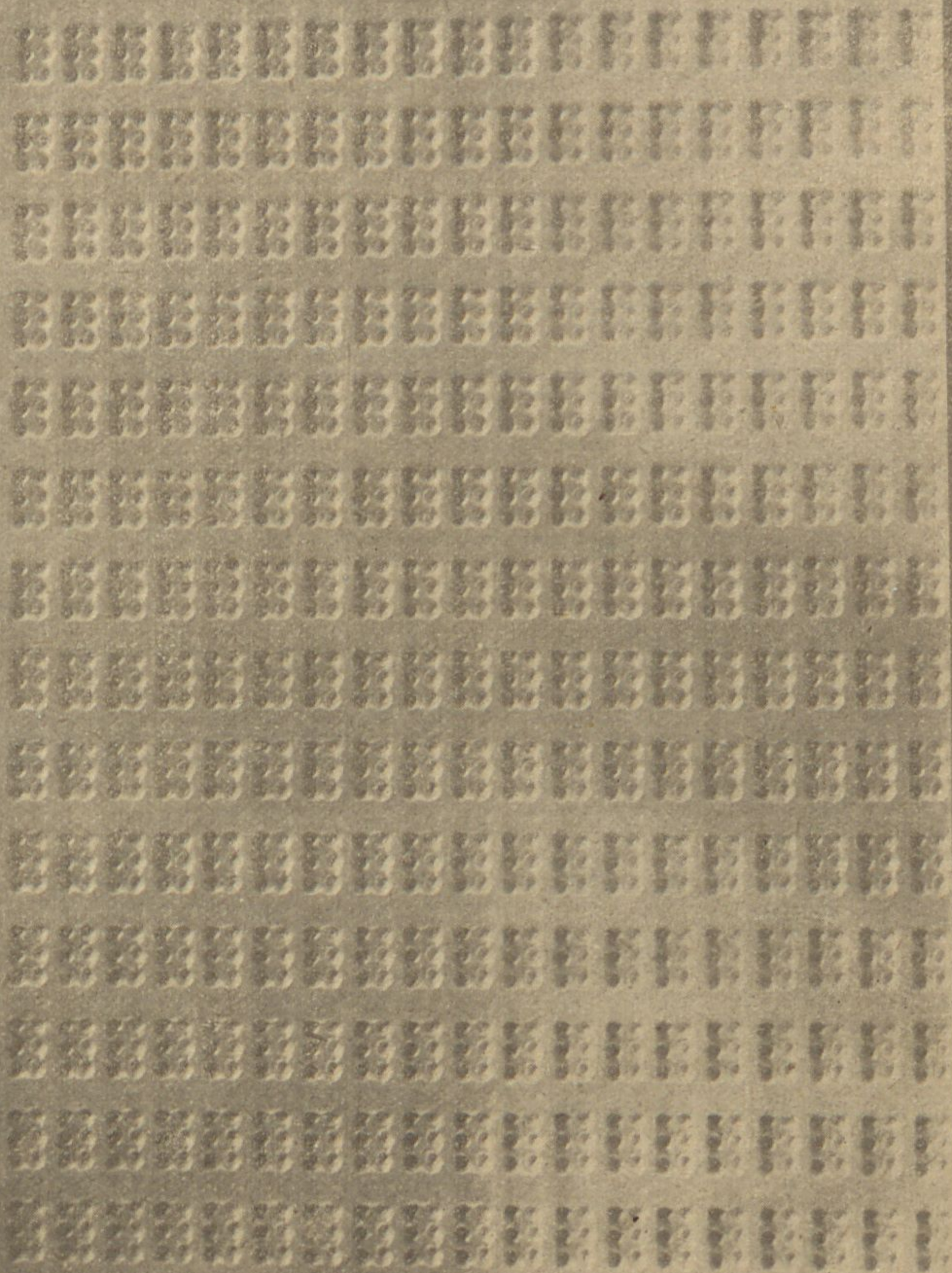
Za čitanjem sledi pri pouku pisanje po Brailu. Ako hočemo dobiti izbočine, moramo jih vtisniti na narobe strani in pisati od desne na levo. Da ostane obrazec vsakega znamenja isti kakor pri pisanju, štejemo pike tako, da so v desni navpični vrsti 1., 2. in 3. pika, v levi pa 4., 5. in 6. pika.

4. ● ● 1.

5. ● ● 2.

6. ● ● 3.

Slepec piše kakor tiskar, od desne na levo na narobe strani. Pri pisanju uporablja tablo, ki ima dve zvezani platnici, ena ima vdrtine, druga pa omrežje, ki služi za

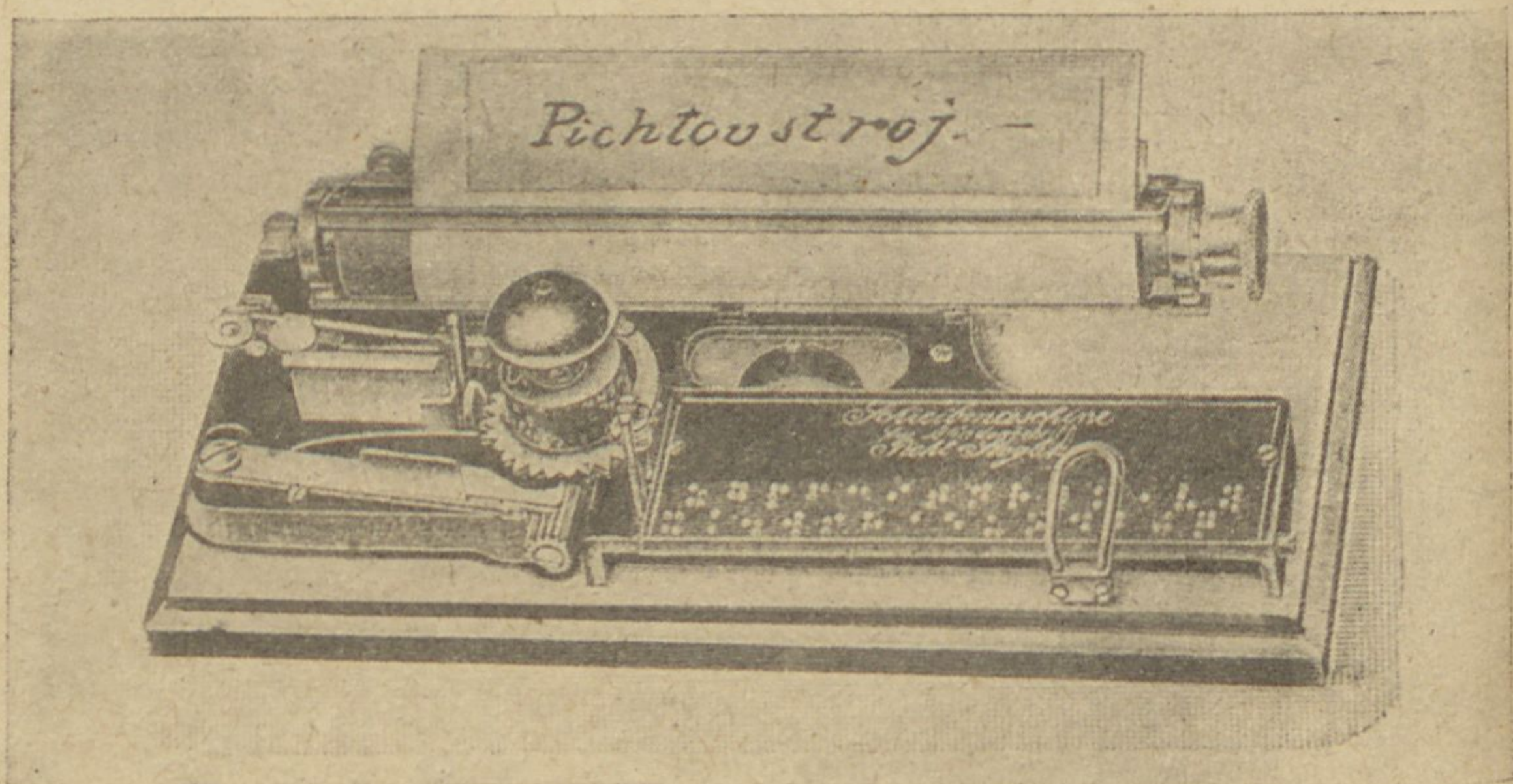

Sl. 9. Povečana slika enega dela tablice z zaprtimi platnicami.

uravnavo vrst in obrazcev. 8. slika kaže odprto tablico in pisalo, 9. slika pa povečani del zaprte tablice. (Gl. sl. 8. in 9.)

Med obe platnici pride papir, zgornja plošča, ki je razdeljena v celice, nam služi za ravnilo, spodnja pa ima vdolbine, ki ob pritisku kovinastega pisala puščajo za seboj na narobestrani lista vglobine, na licu pa vzbočine.

Naši slepci pišejo tudi na pisalni stroj, ki je prirejen tako, da ima na klavijaturi Braillove znake in piše tudi Braillovo pisavo in sicer vsako črko na en udarec. Zelo znani pisalni stroji za Braillovo pisavo so stroji znamke Hall, ameriškega, Picht in Schleußner nemškega izdelka. Poleg teh uporabljajo slepci pisalne stroje vidcev

Sl. 10. Pichtov stroj, ki piše nevzbočene črke latinske abecede.

za navadno pisavo. 10. slika nam pa kaže stroj z znamko Picht, ki proizvaja našo navadno latinico, sicer pa ima na prijemalni tablici Braillova znamenja. (Gl. sl. 10.)

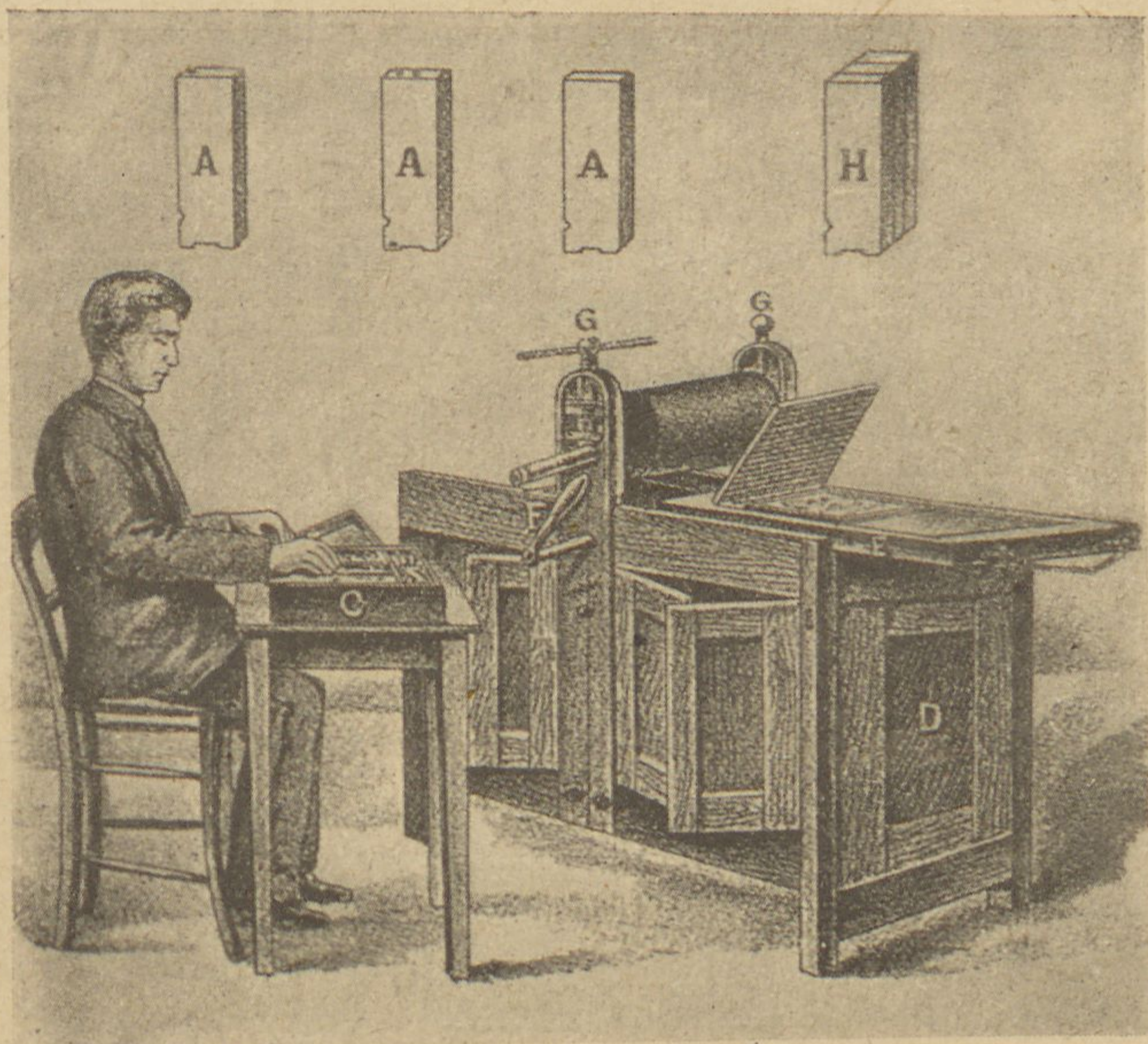
5. Knjigotisk in knjižnice za slepce.

Vzporedno z razvijanjem in spopolnjevanjem pisave se je razvijal tudi knjigotisk.

V dunajskem c. kr. zavodu se je tiskalo že 1860. leta. 1889. leta se je ustanovila na njem knjižnica za slepce, in zavod je prirejal na tisoče knjig. Poleg večjih del beletristične vsebine so tudi tiskali v Braillovi pisavi šolske

knjige v precej številnih izdajah. Tiskanje pa lahko izvaja tudi slepec. Da mu je mogoče opravljati to delo, mora biti zanj pripravljen rokopis v Braillovi pisavi.

Sprva so tiskali s posameznimi črkami. Slepec je jemal za stavek posamezne črke iz črkovnega predalnika. Ko je bil stavek izdelan, ga je pokril z namočenim papirjem in tega zopet s ploščo iz gumija. Predvsem je namazal vsako črko s suhim milom, da je preprečil s tem izsesavanje papirja. Tako pripravljeni stavek je dal v

Sl. 11. Slepec pripravlja stavek. Poleg njegove mizice je tiskalnica.

(Slika je posneta po Aleksander Mellovi knjigi »Encyklopädisches Handbuch des Blindenwesens«.)

tiskalnico. Ko je vzel natisnjene liste iz tiskalnice, so se morali sušiti. 11. slika nam kaže slepca pri sestavljanju stavka in tiskalnico. (Gl. sl. 11.)

Posebno znana je bila Huntoon-Louisvillejeva metoda tiskanja. Na poprej omenjeni način dobljeni odtis v papirju so položili ploščo iz kositra, ki so jo raztopili s tem,

da so vlili nanjo tekočo kovino. Pri tem je napolnil kositar vdrtine vzbočin. Ko se je plošča shladila, so jo pritrdili na dve drugi, da je postala debelejša. Tako prirejeno ploščo so uporabljali za celotisk (Stereotypendruck). L. 1895. je konstruiral Nemeč F. Hinze v Steglitzu tiskalni stroj, ki je prirejal plošče za celotisk Braillovega črkopisa v pikah. Plošče so uporabljive za enostranski navadni in za dvostranski tisk med vrstami in oni med obrazci in za tesnopolis. Glej 6. sliko na str. 238, ki kaže štiri načine

Sl. 12. Hinzejev stroj.

(Slika je posneta po Aleksander Mellovi knjigi »Encyklopädisches Handbuch des Blindenwesens«.)

od leve na desno. Med delom vleče okvir poseben utež na levo stran. Ko pritisne slepec s prsti na gumbe in z nogo na nožnico, se kovinasti jezički, ki so skriti v posebni hišici pod mizo, vtisnejo v dvojno ploščo. Ako hoče imeti tiskar presledek med dvema besedama, tedaj pritisne samo na nožnico. Ko popiše vrsto, pripravi okvir za novo vrsto in

Braillovega tiska v pikah. Pisava je v plošče za celotisk okovana. Odtis na papir se izvrši v tiskalnici. Nastopna slika kaže Hinzejev stroj.

Na leseni plošči je videti šest tako

.

razvrščenih gumbov, ki naj odgovarjajo 6 pikam Braillovega temeljnega obrazca. S prsti pritiska slepec na zgornje, v loku razvrščene gumbe, notranji pa pritiska s peščajem. Dvojna plošča leži na mizici pritrjena v okviru, ki ima vsled posebnega mehanizma lastnost, da drči

ga pomakne na desno. Da more vkovati črke v novo vrsto, pomakne okvir za eno zarezo navzad. Ko je spisana vsa stran, obrne ploščo z okvirom vred ter postopa po poprej opisanem načinu. Stroj ima tudi pripravo, ki uravnava poljubno višino vzbočin. Pogreške, ki jih napravi tiskar, odpravi s tem, da pogrešene vzbočene pike potolče s kladivom in zopet vtisne primerne obrazce. Na levi strani mizice leži rokopis, ki ga čita slepec z levo roko. To nikakor ne ovira dela na stroju. Odtisi na papir se izvrše v tiskalnici.

Knjige, na ta način prirejene, so zelo drage. Kljub temu, da so razni zavodi, podporna društva in zasebniki žrtvovali mnogo denarja za tiskanje knjig, imajo slepce vendarle veliko manj čtiva nego vidci. Tiskalnica, tiskalni stroj, prirejanje plošč za celotisk, se radi velikih stroškov izplača le tedaj, ako se ima knjiga založiti v veliki izdaji. Ker knjige za slepe rabijo mnogo prostora, si ne nabavijo slepci zasebne knjižnice, tudi že radi ogromnih stroškov ne, izposojajo si jih iz javne knjižnice za slepe. Radi tega tudi založniki ne dadó tiskati knjig, ki bi ne zahtevale številne izdaje. To storé le tedaj, ako gre za šolske knjige, knjige za nadaljnje izobraževanje, torej take, ki si jih mora nabaviti večina slepcev. Knjigo tiskajo tedaj, ako naj ima izdaja vsaj 50 ali 100 iztisov. Izdaje redkokedaj prekoračijo število 200. Izvzemši nekatere učne knjige in časopise so knjige po vsebini popolnoma enake onim, ki jih imajo vidci. Tu gre večinoma za pretisk, preurejevanje knjig za vidce v tisk za slepe. Ako si hočejo slepci svoj gospodarski in socijalni položaj izboljšati, morajo zasledovati in poznati vse vire, po katerih razširijo vidci svoje duševno obzorje.

Nujna potreba čtiva in dejstvo, da tiskarne za slepce iz poprej navedenih vzrokov nikakor ne morejo ustrezati vsem željam posameznikov, je privedla Angleža dr. Thomasa Rhodes Armitagea do spoznanja, da je treba od pomoči vsem oviram pomnoževanja knjig s tem, da je sklical dobrodelno javnost na pomoč. Knjige, v črnem tisku založene, naj bi se preurejevale v knjige z Braillovim pismom. Rokopisi naj bi domeščali one tiskane knjige, ki se ne morejo prirediti radi stroškov, ki bi jih povzročila le premajhna izdaja. Oklici v dnevnikih so pozivljali ljudi, ki razpolagajo s prostim časom, na preurejevanje knjig v

pisavo za slepce. In res se je našlo mnogo ljudi, ki so tudi hoteli položiti svoj obol na oltar požrtvovalnosti za slepce, zlasti tedaj, ko niso mogli ravno z gmotnimi sredstvi dejanski podpirati ubogih nesrečnikov.

Za to delo so se oglasile ponajveč izobrazene dame, tudi iz najimenoitnejših krogov. Tudi slepči sami so s svojimi rokopisi veliko pripomogli k napravi knjižnic. Prvi rokopis mora napraviti vedno videc, prepíše ga lahko slepec sam. Knjižnica za slepe se radi svojih rokopisov v bistvu loči od knjižnice za vidce. Nekako nalikuje samostanskim knjižnicam v srednjem veku, za katere so skrbeli menihi s svojimi lepo izdelanimi rokopisi. Vsak izmed onih, ki hoče pisati knjige, se mora učiti poprej čitanja in pisanja po Braillovi metodi, poznati mora vse posebnosti o razdelitvi prostora. Za pisanje rokopisa ne vzamemo vezanega zvezka ali pa za to pripravljene vezane knjige, temveč popišejo se posamezni listi in označijo z zaporednimi številkami. Za pisanje uporabljamo tablico (Glej 8. in 9. sliko) in kovinsko pisalo. Vzbočine morajo biti lepe, visoke in okrogle, ne preluknjane, zato ravno ne smemo rabiti zelo koničastega pisala. Kakovost papirja igra pri pisanju veliko ulogo. Papir, ki ima veliko lesa namesto blagovnih snovi v sebi, ni za rabo, predvsem mora biti zelo gladek in ne predebel. Kakovost papirja glede na debelost najbolje spoznamo po njegovi teži, 1000 listov v velikosti $24 \times 27,5$ cm (ravna se po tablici) naj tehta 10 do 11 kg.

Pisalnega stroja ne uporabljajo radi pri pisanju knjig, ker so vzbočine preplitve in se prehitro stisnejo.

Zelo važno je vprašanje ohranitve in stalnosti vzbočenih pik. V nekaterih krajih so namazali popisane liste na narobestrani z lakom. Trajnost pik se je res dosegla, a čitanje po teh pikah je postalo za občutljive prste slepčeve skrajno neprijetno in jih je otrujalo do nervoznosti. Lak se je namreč tako zajedel v globine, da je priostril pike, kar je za čitanje jako slabo.

Dunajska in hamburška knjižnica se nista v nemali za tako postopanje in ga tudi nista uvedli. Gospa Marija Lomnitzeva, predstojnica knjižnice za slepe v Lipskem, je našla neko sredstvo za prepariranje pisanih listov, a do sedaj še ni izdala javnosti svoje skrivnosti. Prišli so do zaključka, da je knjigo, ki se je že obrabila, najboljšo prepisati. Rokopisi namreč v mirovnem času niso dragi.

1 kg papirja je veljal kvečjemu 2·80 K. — Ko je knjiga spisana, jo je treba pregledati in primerjati s knjigo v črnem tisku in popraviti napake. Šele potem jo dobi v roke knjigovez, ki jo zveže kakor kak album. Hrbet in zgornjo platnico opremi z naslovom, imenom pisatelja in onega, ki jo je preuredil v pisavo za slepe.

Največja knjižnica za slepe je v Parizu. Do l. 1910. je imela 25.000 knjig. Vsako leto se poveča število za 1500 knjig. L. 1909. je pisalo za knjižnico 1256 ljudi. Izposojevalcev knjig je bilo 1200. Glavna knjižnica je imela 9 filijalk. Knjige so razposojevali enkrat na teden. Pokvarjene rokopise so prepisovali 3 slepci (kopisti). V Avstriji so tri javne knjižnice, in sicer na Dunaju. Knjižnica na c. kr. vzgajališču za slepe je imela koncem 1914. leta 9164 knjig, 197 bralcev, 138 gospâ in gospodičen pa, ki so prirejale rokopise.

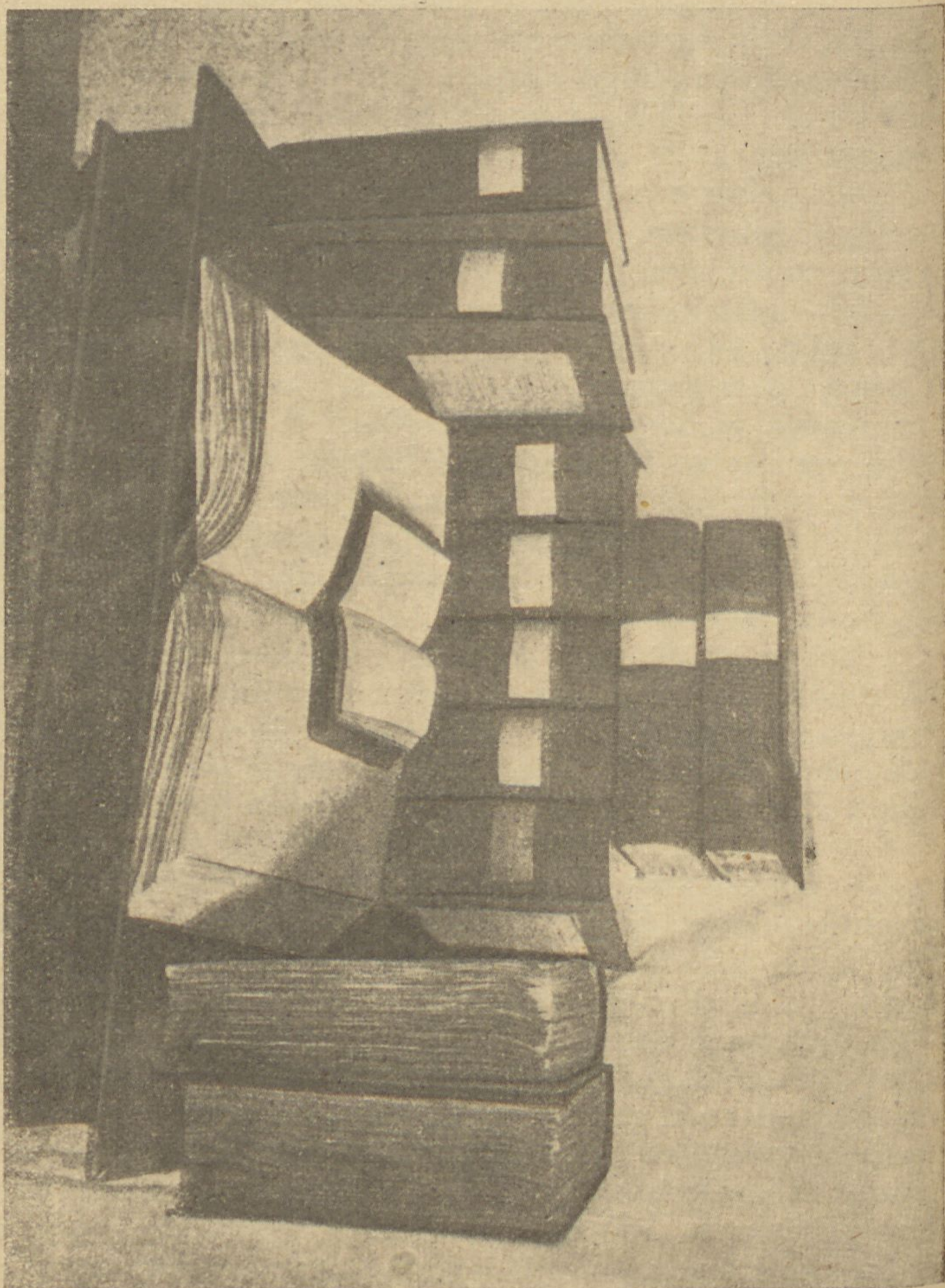
Knjiga je navadno 120—130 listov debela. Koliko porabijo papirja za te knjige in kakšen obseg imajo v primeri z našimi, bodete lahko pretehtali. 13. slika kaže na veliki ležeči knjigi malo odprto knjigo v črnem tisku. Ta knjiga ima v našem tisku 450 strani. Sedaj primerjajte, isto besedilo je razdeljeno na 12 velikih folijantov!

Knjige, ki so že v našem tisku obsežne, delimo na več delov. Prepisuje jih lahko več dam skupaj. Absolventinje mestnega liceja v Brnu so prepisovale roman »Der Neuhäuselhof« v 9 delih. Pri tem delu je sodelovalo 9 deklet. Preračunala sem, da bomo delili Finžgarjevo delo »Pod svobodnim solncem« približno na 10 delov.

V napisovanju rokopisov se je poskušal tudi mladi slovenski slepec Šošter iz Slov. Štajerja doma. Bil je dva meseca na dopustu, ker pa takrat zaradi svoje bolehnosti še ni bil za drugo delo sposoben, se je pečal z napisovanjem knjig. Ker pa mu je moral vedno kdo narekovati iz knjige, ki je sam ni mogel čitati, je bil seveda precej odvisen od svojega narekovalca. Za slepca prvo napisovanje knjige ni posebno prikladno; kot prepisovalec rokopisa, ki ga hočemo nadomestiti z novim, je pa zelo uporabljiv. Lahko bi si pri tem še kaj zaslužil. Napisal je Dolinarjevo povest »Albansko špijonko«, Jurčičevega »Desetega brata«, »Troje angelskih češčenj« in povest »Divja Barbka«. Za vse te povesti je porabil 12 kg papirja, to je kakih 1100 listov. Pisal je ves dan, tudi ob nedeljah in praznikih.

6. Potreba ustanovitve slov. knjižnice za slepce.

Kakor Šošter, prav tako so si zaželeli slovenskih knjig tudi drugi ubogi slepi slovenski fantje. Vsi hrepenijo po tem, da bi jim kdo odprl zopet pogled v svet.

Sl. 13. 12 knjig v Brailu v primeri z malo knjižico v črnem tisku.
(Posneto po ilustrovanem katalogu centrale za učila za slepe.)

Kak vir zabave in vede bi slovenskemu slepcu nudile knjige, pisane v materinščini! Kako bi se naslajal na lepih

mislih naših pesnikov in pisateljev! Po zavodih ni slovenskih knjig za slepe, tudi mi jih nimamo. Hitimo na delo za procvit narodne prosvete! Nikakor nam ne sme zadostovati, če je ta ali oni izmed teh rojakov zmožen že od poprej tudi kakega drugega jezika — da bere in piše v tem drugem jeziku — da ima tudi v tem drugem jeziku pisane knjige za slepe na razpolago. Treba je v tem oziru splošne enake duševne oskrbe za vse slepe slovenske vojake brez izjeme.

V večji meri je v tem oziru še pripravila temelj v zavodu »Odilienheim« v Gradcu sestra Klara Vrhunc s tem, da je naučila izročene ji slovenske vojake branja in pisanja po Braillovi metodi v slovenskem jeziku.

Naša narodna dolžnost pa je, osnovati vsem slovenskim invalidom-slepem knjižnico v materinščini. Zato potrebujemo denarja, časa in mnogo vztrajnosti. Ako bi vsaka izmed cenjenih dam žrtvovala na dan le eno uro svojega prostega časa za to delo, napisala bi 10 do 12 knjig na leto. Toliko požrtvovalnosti za enkrat niti potreba ne bo! Za začetek hočemo pripraviti 100 slovenskih del, v Braillo je to približno 500 knjig. Stroške za nabavo papirja in vezavo knjig bomo pokrili z denarjem, ki se je in se bo nabiral za slepce.

Za sedaj bode društvo »Dobrodelnost« prepustilo svoje prostore nanovo osnovani knjižnici. V tem društvu, pod okriljem »Slovenskega odbora za invalide«, se bo sredotočilo naše podjetje.

Vodstvo knjižnice prevzamem v začetku sama, prav tako preskrbim in pripravim ves potreben material. Za popraviljanje in primerjanje spisanega materiala z originali bo potreba sestaviti poseben odsek.

V tečaju, ki ga bom priredila z dovoljenjem višjih šolskih oblasti v okrilju »Slovenskega odbora za invalide« na ljubljanskem javnem učiteljišču, bom poučevala najprej čitanje, potem pisanje po Braillo, in govorila o vsem potrebnem, kar bodo še rabile naše rodoljubne žene in dekleta, ki se hočejo posvetiti delu za prosveto.

Da pa bo mogoče po dokončanem tečaju iti takoj na delo, moramo že sedaj misliti na primerno izbiro knjig. Vsaka izmed cenjenih dam, ki se misli udeležiti vse akcije, naj si napravi seznam del naših slovenskih pisateljev. Ozirati se moramo na izobrazbo naših slepih rojakov, ki

imajo za seboj le ljudsko šolo. Vaše konkretne predloge proučavati in definitivno določiti seznam del za prepisovanje, je kot izkušen svetovalec v takih stvareh drage volje prevzel naš pesnik in pisatelj, moj kolega gospod profesor Funtek.

Ozirati se moramo v prvi vrsti na želje, ki so jih izrekli slepci sami. V graškem zavodu jih je bilo v cellem 46. Najbrž pa to še niso vsi slovenski slepci, ki so tekom svetovne vojne izgubili vid, gotovo so raztreseni še po drugih zavodih ali pa se nahajajo celo v ujetništvu. Želé si smešnic, zanimajo pa se tudi za resnejše stvari poučne vsebine. Jurčičeva dela in Detelovi spisi so jim posebno pogodu. Ker je treba ljudem, ki se hočejo posvetiti pisarniškim poslom, še razširiti obzorje, ki so ga dobili le potom ljudske šole, bi bilo dobro ozirati se še posebej na spise, ki govore o pravopisju, stilizaciji, in še posebej na razne šolske knjige, ki bi bile posebno pripravne za njihovo nadaljnje naobraževanje. Knjig nabožne vsebine in naukov o gospodarstvu bi tudi ne smelo nedostajati. Zanimali bi se še celo za gledališke igre. Naloga, ki smo si jo začrtali, je velika in trudapolna; ne zahteva toliko materijalnih, kakor osebnih in duševnih žrtev od onih, ki jo nameravajo prevzeti. Enako kakor državne in deželne oblasti ne morejo same pisati učnih knjig, tako tudi v našem področju ni dopustno, se omejiti samo na državno in deželno pripomoč. Treba je osebnega, kulturnega dela, bi bo v našem slučaju temelj nove slovenske knjižnice za slepce vojnike. V tem smislu se na-dejam vaše trudaljubivosti in kličem: Na obilo in plodnosno sodelovanje!

Poročilo o ustanovitvi slovenske knjižnice za oslepele.

Slovensko ženstvo se je navdušeno odločilo, da se posveti temu kulturnemu delu, in se je odzvalo v velikem številu na vabilo za tečaj, ki je trajal vsega skupaj šest tednov. Ker se je priglasilo 106 slušateljic, se je moral deliti tečaj na dve skupini. Na podstavi svojih izkušenj, ki sem jih dobila pred sedmimi leti, ko sem sama obiskovala na dunajskem vzgajališču za slepce tečaj za pouk slepcev, in svojih študij o slepcih, sem skušala zanimati naše vrle narodne žene in dekleta za slepstvo. Našla sem v njih najmarljivejše učenke. S kakšnim veseljem so mi donašale svoje prve poizkuse, krajša dela naših pisateljev in pesnikov, črtice, povesti, smešnice, novele in pesmi slovenske, pretiskane v Braillovem črkopisu!

Med tem časom je po vestnem pretehtanju in proučavanju raznih slovenskih beletrističnih del določil gospod profesor Funtek seznam onih slovenskih del, ki najbolj prijajo duši našega slovenskega kmeta in obrtnika. Oziral se je predvsem na dosedanjo in nadaljnjo izobrazbo naših slepcev. Da zadosti želji nekaterih pridnih slepih slovenskih fantov, namerava spisati sam slovensko slovnico, ki se bo opirala na zgolj praktične zglede, uvažujoč osebne življenske potrebe slepcev. Slovnica bi se pozneje rabila na obrtno-naobraževalnih tečajih slovenskih zavodov za slepce. Za izbiranje potrebnih naukov o gospodarstvu mi je prihitela slavna Kmetijska družba na pomoč. Gospod Lah, tajnik Kmetijske družbe, je proučil ona dela, ki jih utegne rabiti slepec-kmetovalec kot gospodar. G. Humek, deželni sadjarski nadzornik, je kot večš sadjar pregledal vsa v njegovo stroko spadajoča dela. Z največjo tanko-vestnostjo je izbiral gospod profesor dr. Mrhar nabožno berilo, ki naj blaži, tolaži in povzdiguje ubogo slepčevo dušo. Gospod profesor dr. Pečjak je popolnoma preuredil za slepce svoj molitvenik za može in mladeniče, »Krščanski vojak«. Damo ga tiskati po prvem rokopisu v Braillovi pisavi v 100 izvodih. Prav tako tudi knjigo »Nedeljski in prazniški evangeliji z razlago in opomini«, delo gospoda profesorja Slaviča v Mariboru. Vpoštevati moramo dejstvo, da bo marsikateri slepec vsled svoje hibe dostikrat zadržan prisostovati službi božji.

Gospode avtorje in založnike, ki so založili posamezna slovenska dela v črnem tisku, smo prosili brezplačnega dovoljenja za pretisk knjig v Braillov črkopis. Postregli so nam zelo radi. Narodna knjigarna je podarila iz svoje založniške zaloge lepo število knjig, ki naj jih uporabljamo za prepisovanje.

Pri našem delu so nam izvrstno služili ustni in pisni bibliografski podatki gospoda profesorja dr. Janka Šlebingerja.

Za prepisovanje 100 najpopularnejših slovenskih del beletristične, nabožne in poučne vsebine smo preskrbeli 450 kg in poleg tega še 1600 pol primernega ovojnega papirja za napisovanje rokopisov. Nabava materijala nam je delala veliko preglavico, cene papirju so vsak dan bolj rastle.

Poleg knjigarne »Ilirija« v Kranju, prodajalnice tiskovnega društva (vulgo Ničman), Igliča in Giontinija v Ljubljani, nam je postregla s svojim materijalom po zaslugi gospoda dvornega svetnika Aleksandra Mella, ravnatelja dunajskega zavoda za slepce, njegova knjižnica za slepce, in tukajšnja tvrdka Bonač, ki je tudi prevzela vezavo knjig.

93 najbolj znanih izvirnih slovenskih del so dosedaj sprejele v prepisovanje gospe: Angela Fabinc, Lina Dekleva, Irena Dolenc, Pavla Leskovec, Marjanica Lindtner, Ferdinanda dr. Majaronova, Zofija Peterlin, in gospodične: Natalija Ahčin, Marta Andolšek, Tončka Bahovec, Fini Bajuk, Serafina in Friderika Baraga, Slava Benedičič, Ivica Bizjak, Božena Čermak, Josipina in Pavla Černe, Božena Dekleva, Pavla Feštajn, Ana, Melanija, Mimi in Palmira Fajdiga, Mira Gregorič, Marija Gomilšak, Vera Hočevar, Fini Hribernik, Tonca Hubad, Ivanka Iskra, Anica, Ivanka in Minka Jeglič, Anica in Ruža Jeraj, Ivanka in Mici Kalin, Danica Kališ, Marija Kavčič, Olga Knez, Ana Košca, Erna Kramaršič, Anica Lebar, Danica Lederhasova, Marija Leskovec, Anica Levec, Anica in Jožica Likozar, Alfonza Lindtner, Franja Lunder, Francka Marinko, Marija Markizeti, Ana Menard, Maca Matkovič, Slava Milavec, Minka Osana, Minka Pavlin, Tonica Pavlin, Vladimira Perhavec, Pavla Petelin, Vera Petrič, Mara Petrovčič, Lida Pivk, Adela Planinec, Fani Plehan, Cirila Pleško, Anica Pogačnik, Meta Pollak, Milica Prosenc, Marija Rozman, Ivica Rupnik, Mara in Martina Sekula, Mina Selan, Danica Skale, Marija Stegu,

Franci Suher, Albina Suyer, Vanda Tauzes, Mira Tomc, Darinka pl. Trnkoczy, Miluša Trstenjak, Milena in Slavica Vencajz, Zofija Vivoda, Nika Widmar, Marija Zdolšek, Helena Železnikar in Angela Žorž.

Ko nastopi zima, prevzamejo delo še druge gospodične, ki ga niso mogle sprejeti čez poletje.

Akcija za ustanovitev take knjižnice izhaja navadno od vodstev zavodov za slepce, a v manjšem obsegu. Za začetek jim zadostuje za prepisovalno delo kakih 20 oseb, ki napišejo poprečno po 5 Braillovik knjig. Iz tega vzroka so stroški v prvem letu prav majhni. Delo se nadaljuje. V naslednjem letu in pozneje že razširijo delovanje na večji obseg. Tako polagoma raste število knjig. Slepci si pomagajo med tem časom z izposojevanjem knjig iz knjižničnih central. Pri nas je pa moralo biti to vse drugače, ker nimamo niti slovenske centralne knjižnice, niti kake manjše na kakem slovenskem zavodu za slepce obstoječe knjižnice. Po prizadevanju nekaterih gospodov in po agitaciji gospe Franje dr. Tavčarjeve med slovenskim ženstvom se je posrečilo podvzeti obširno akcijo za slovensko knjižnico, ki je tudi res oživela. Da pa bodo slovenski slepci kmalu kaj koristni od nje imeli, je bilo treba začeti z mnogo delavskimi močmi in tudi precejšnjimi stroški.

Vsebinsko predavanj, ki so se vršila v tečaju za priučitev pisanja po Braillo, nameravamo založiti v mali knjižnici za vse one Slovenke, ki bi se tudi še hotele posvetiti pomnoževanju knjig, kajti rabili bomo vedno več delavk, ako hočemo ohraniti knjižnico in jo povzdigniti celo v centralo. Za novo ustanovljeno knjižnico so se zanimali tudi naši civilni slovenski slepci, mladeniči in dekleta, raztreseni po raznih tujih zavodih. Slepa Slovenka Ana Kastelic nas je naprosila, da ji prevedemo najbolj znane slovenske cerkvene pesmi za orglje v Braillov črkopis za note. Izobrazuje se v tej glasbeni stroki, ker upa doseči službo organistke v kaki slovenski župniji. Preskrbeti bi pa morala naša slovenska knjižnica tudi druge muzikalije, ozirajoča se tudi na druga polja domače glasbe.

Slovenski strokovni časopis, ki bi poročal o vseh pojavih na polju slepstva po širnem svetu, poleg raznih drugih revij za slepce, naj bi izdajala tiskarna, ki je tesno združena s knjižnico za zlepece.

Financijelna podstava naši knjižnici.

Iz vsega predavanja je čitatelj že lahko posnel, da je knjižnica za slepce, najsi ima še tako skromen obseg, zelo draga naprava, ne samo po času, ampak tudi po potrebi gmotnih sredstev. Moj nasvet bi bil, da se osnuje konzorcij ali društvo deležnikov, katero društvo naj bi prevzelo že obstoječo knjižnico in jo vzdrževalo in povečevalo v najizdatnejši meri. Priporočala bi analogno nabavo denarnih sredstev, kakor jo ima sedaj narodno gledališče v Ljubljani; država bi se potem v primernem obsegu vse akcije udeležila na ta način, da podpiše primerno število deležev. Društvo pa naj bi ne obsezalo samo konzortistov, temveč tudi ustanovne in redne podporne člane. Poleg njih bi pa še dalje zbirali darove. Treba je postaviti to podjetje, ki bi donášalo slovenskemu narodu tisočere duševne obresti, na najširšo finančno podstavo. Ne gre samo za prireditev beletrističnih knjig, temveč naravnost tudi za ustvaritev učnih knjig v Braillovem črkopisu. To vse bi se moralo goditi v tiskarni, zvezani s knjižnico. Z delom v tej tiskarni bi že bilo preskrbljenih nekaj slepcev.

Osnovanje društva za oskrbo vseh slovenskih slepcev in ustanovitev slovenskega zavoda za slepce.

Podobno bi se moralo osnovati društvo za oskrbo vseh slovenskih slepcev, ki je pravtako nujno in potrebno kakor društvo za oskrbo slepcev iz vojne. Jaz sem za to, da se združi oskrbovanje vseh slepcev v področju enega samega društva.

Naloga tega društva bi bila, poiskati vse slovenske slepce in se potem pobrigati za vzgojo mladinskih slepcev, zaposlovanje in preskrbo odraslih slepcev v zavodih, nadalje podpiranje gojencev, ki so že zapustili tak zavod. Sredstva v ta namen bi obstojala:

- a) iz fondov, ki že sedaj obstojé v javnih korporacijah te korporacije bi jih morale prepustiti društvu;
- b) iz ustanov, v kolikor že obstojé; prevzeti bi se morale v premoženje društva, sicer pa osnovati nanovo;

- c) iz podpor javnih oblastev in javnih zavodov ;
- d) iz prispevkov društvenih članov ;
- e) iz raznih darov in volil.

V društvenem odboru naj bi bili pedagogi, strokovnjaki na obrtnem polju, zdravniki, in v prvi vrsti osebe, ki so se pri nas že do sedaj pečale s plemenito nalogo oskrbe slepcev.

Na tem mestu si dovoljujem na podstavi temeljiti informacij izraziti mnenje, da se začrta zavodu od početka manjši obseg, ki bi bil z danimi najmanjšimi potrebami in denarnimi sredstvi v pravem razmerju. Za prvi čas bi pri nas kazalo ozirati se na najbolj potrebne vojne slepce. Ta zavod bi bil jedro, ki bi se imelo razrasti potem v one velike naprave, ki so naloga društva.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000421285

Kazalo.

	Stran
Predgovor	221
Skrb za slepce	223
1. Vzgoja slepe dece v zavodih za slepce	223
2. Kako naj je urejen zavod za slepce	225
3. S čim naj pomaga javnost oslepelim vojakom?	227
4. Izobraževanje oslepelega vojaka v zavodu za slepce	230
a) Pisanje na tablici za pozneje oslepele	231
b) Pisava za slepce, ki jo morejo čitati sami	235
5. Knjigotisk in knjižnice za slepce	244
6. Potreba ustanovitve slovenske knjižnice za slovenske slepce	250
Poročilo o ustanovitvi slovenske knjižnice za oslepele	253
Financijska podstava naši knjižnici	256
Osnovanje društva za oskrbo vseh slovenskih slepcev in ustanovitev slovenskega zavoda za slepce	256

Kdor želi pojasnil v zadevah invalidov, sirot, vdov,
kdor želi prositi za vzdrževalnino svojcev, za pre-
skrbnino vojakov-invalidov in njih družin, pa sam tega
ne zna,

kdor želi prevzeti kako siroto brezplačno,

kdor želi oddati kako siroto,

kdor ima oddati kako službo,

kdor išče službe,

kdor želi pojasnila o izselniških zadevah,

naj se obrne na **Dobrodelno pisarno v Ljubljani**. Za
pismen odgovor je treba priložiti znamko, sicer se ne
odgovori.

*Kdor hoče pristopiti k društvu „Dobrodelnost“ in mu poslati kak dar,
naj odtrga to dopisnico, podpiše ter prilepi znamko za 3 v in odpošlje.*

Znamka

3 v

Dobrodelni pisarni

Ljubljani

Poljanska cesta šte. 4.

Podpisani pristopim k društvu »Dobrodelnost« v Ljubljani in
vplačam 10 K udnine.

Pošljite mi položnico, da odpošljem dar.

Obenem pošljem po nakaznici dar.

Naročam »Dobrodelno knjižnico«.

Naročam »Zlato Dobo«.

(Kar ne velja, prosimo prečrtati.)

Ime:

Stan:

Pošta:

Datum:

Vabilo na subskripcijo.

Ustanovi se v kratkem:

delniška družba „TRIGLAV“ za izdelavo žitne kave in sadnih konserv.

Delnice so po 500 K. Vabite se, da se udeležite subskripcije in da prijavljeni znesek takoj vplačate po poštni nakaznici na podružnico Jadranske banke ali pa pri Ljubljanski kreditni banki v Ljubljani.

Za pripravljalni odbor delniške družbe „Triglav“

Fr. Cerar
tovarnar,

M. Gostinčar
poslovodja

V. Jeretina
posestnik